

7/februar

Glasilo Radnika u kulturi / Grupa RUK [Radnici u kulturi] osnovana je 7. februara 2008. povodom incidenta na otvaranju izložbe *Odstupanje - Savremena umetnička scena Prištine* / April 2008 / Broj 1

Foto: Sascha Fülscher

Zašto glasilo radnika u kulturi?

Otvaranje izložbe *Odstupanje / Savremena umetnička scena Prištine* nasilno je sprečeno od strane nacionalističkih i klerofašističkih grupacija, tumača i sprovodilaca srpske državne ideologije. Onemogućena da vidi izložbu, grupa građana i građanki samoinicijativno se okupila, samoorganizovala i odlučila da na ovaj nasilni akt odgovori umetničko-političkom inicijativom grupe RUK (Radnici u kulturi), čija je namera pokretanje javne rasprave o ovom incidentu i stvaranje uslova za otvaranje cenzurisane izložbe, kao i vraćanje politike u polje savremene umetnosti.

Grupa RUK konstatiše da je uvedeno vanredno stanje u savremenoj umetnosti u Srbiji. Ukinut je politički prostor u umetnosti, sprovedena je zabrana mišljenja i slobodnog izra

žavanja koja je zagarantovana Ustavom. Postavlja se pitanje: Zašto je savremena umetnost u Srbiji danas toliko opasnata za državu i njen aparat?

RUK je otvoren za sve koji ne prihvataju cenzuru u savremenoj umetnosti, za sve koji nameravaju da intervenišu u uslovima društvene paralize koju je zatvaranje ove izložbe još jednom potvrdilo, za sve koji misle da je politički mesto u umetnosti. Zatvaranje izložbe više nije samo pitanje manjinskih prava u Srbiji, već je to problem društva u celini. RUK smatra da se mora stati na put fašizmu koji država i njene institucije ne sprečavaju.

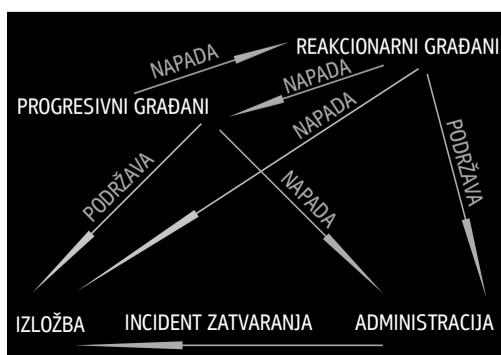
Platforme preko kojih RUK deluje su Glasilo radnika u kulturi 7. Februar, javne diskusije i web site.

Prvi broj novine se bavi rekonstrukcijom i analizom incidenta prekidanja izložbe i politike koja iza njega stoji.

Na praznom mestu izložbe, ostao je incident!

Ne/reagovanje javnosti i predstavnika državnog aparata, pozicioniranje, kao i diferenciranje, polarizacija i konfrontacija umetničke scene u odnosu na incident, pokazalo je kulturnu apolitičnost Beograda/Srbije i reprodukciju srpske politike nezvaničnog aparthejda. Politika segregacije, političkog terora i represije, sa kosovskih Albanaca preslikala se na savremenu kulturnu i umetničku scenu koja je preuzela zabranu govora o kosovskim Albancima, odnosno zabranu govora o savremenoj umetnosti.

teorija incidenta str 2, 4, 5 i 12

mapiranje incidenta str 2

svi govore str 6, 7 i 8

Maja Ćirić,
Saša Bošković,
Nebojša Milikić,
Uroš Đurić,
Jelena Vesić,
Mića Karić,
Zoran Erić,
Marina Martić,
Adrian Blazer

intervju str 10 i 11

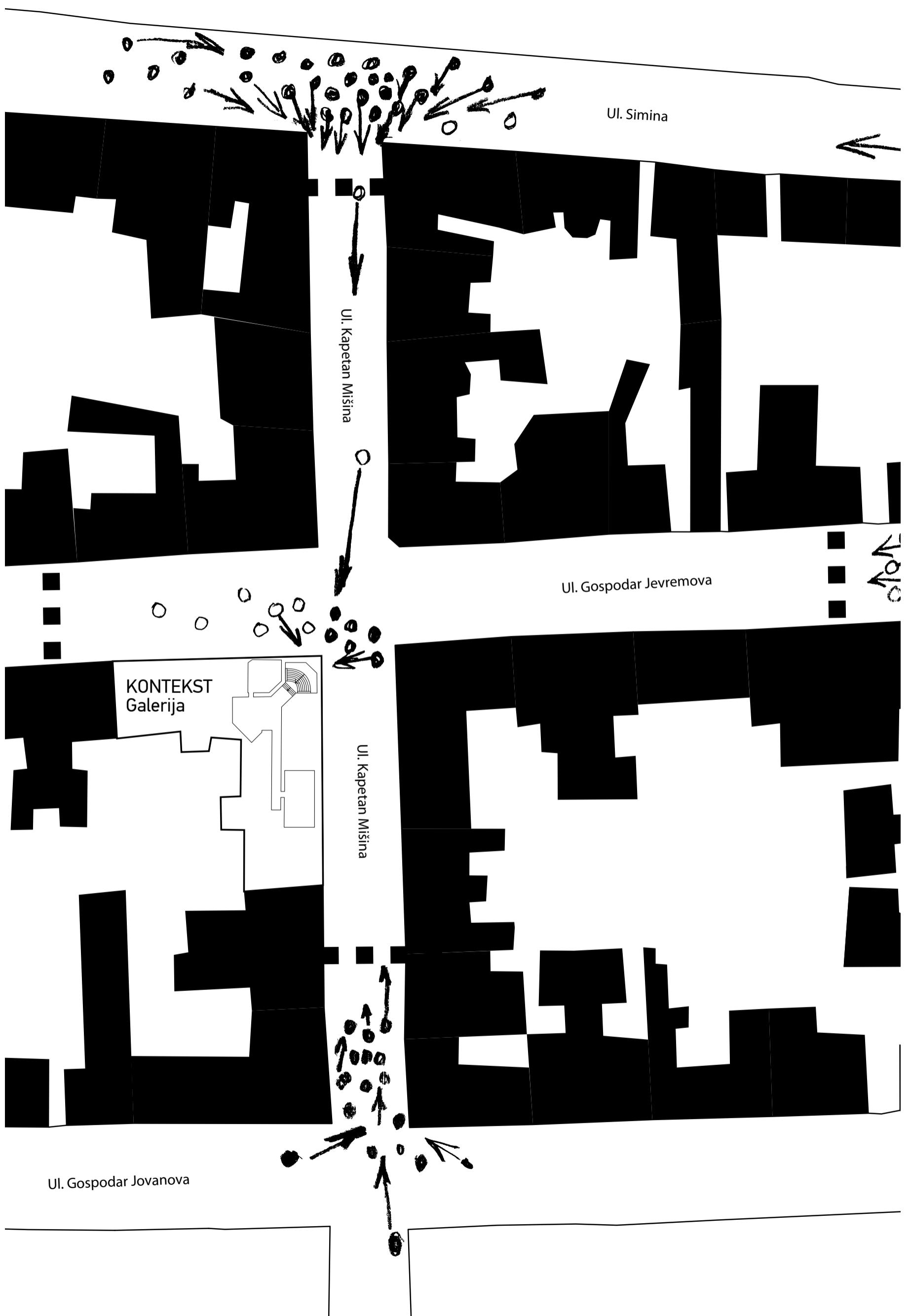

IZLOŽBA U INSTITUCIONALNOM HIJATUSU
Ljubica Beljanski-Ristić je direktor i umetnički rukovodilac Centra za kulturu *Stari grad* u Beogradu. Razlog za intervju je izložba *Odstupanje – savremena umetnička scena iz Prištine* u galeriji KONTEKST, koja je pokrenuta i podržana od strane Centra.

hronologija incidenta str 9

18:40 Nepoznata osoba i pored velikog prisustva policije, uspeva da nasilno skine deo rada *Licem u Lice* Dren Maljića sa zida galerije. Njegov saučesnik nastavlja da cepta rad.

Tamo gde je bio Šiptar biće savremena umetnost

Branimir Stojanović

Kako postoji neki objekt u svetu, zapravo, šta jedan objekt čini objektom sveta? Uzmimo primer koji je zanimljiv za nas. Da li je *Albanac* bio objekt sveta od 1918. do 1941. godine u Kraljevini Srbaca, Hrvata i Slovenaca? *Albanac* je bio objekt sveta *Kraljevine 1918–1941.* tako što je postojao odnos *Administracije Kraljevine* prema *Albancu* kao *remetilačkom faktoru* i odnos prema tom odnosu reakcionarnih građana, koji su negirali postojanje objekta *Albanac*, a podržavali Administraciju. Dakle:

REAKCIONARNI GRAĐANI

ALBANAC REMETILAČKI FAKTOR ADMINISTRACIJA SHS

objekt sveta, da bi bio objekt, mora zadovoljiti minimalno ovu triangularnu relaciju, u kojoj postoji: osnovni odnos između objekta *Albanac* i objekta *administracija*, odnos koji je administracija definisala permanentnim ratom države i Šiptara, a objektu *Albanac* dodelila predikat, supstancialni predikat *remetilački faktor*, dakle objekt opasan po egzistenciju države i odnos prema tom odnosu, u ovom slučaju *reakcionarnih građana*, koji podržavaju Administraciju i napadaju *Albance*.

Medutim, objekt sveta *Albanac* u svetu *Kraljevine SHS 1918–1941.* ima komplikovaniju strukturu pošto postoji još jedan odnos prema osnovnom odnosu *Albanac – remetilački faktor – Administracija Kraljevine*, a to je odnos progresivnih građana prema ovom odnosu, koji je potpuno suprotan odnosu reakcionarnih građana prema ovoj osnovnoj relaciji.

PROGRESIVNI GRAĐANI

ALBANAC REMETILAČKI FAKTOR ADMINISTRACIJA SHS

Dakle, progresivni građani imaju odnos prema osnovnom odnosu *Albanac – Administracija SHS* takav da napadaju Administraciju, a podržavaju Albance u njihovom kapacitetu *ljudskih i političkih prava*, s tim da time što podržavaju Albance i napadaju Administraciju, oni napadaju i reakcionarne građane, koji napadaju njih. Dakle:

REAKCIONARNI GRAĐANI

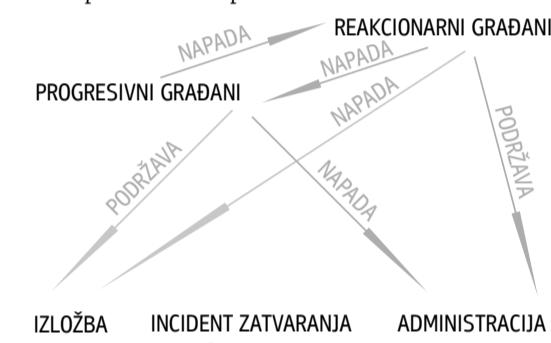
ALBANAC REMETILAČKI FAKTOR ADMINISTRACIJA SHS

ovo bi bila univerzalna eksponicija jednog objekta u svetu koji osim ovih svojstava ima, kao i svaki objekt, beskonačno mnoštvo svojstava. Međutim, objekt *Albanac* je u *Kraljevini SHS 1918–1941.* bez kapaciteta *ljudskih i političkih prava*, on je neegzistentan za svet *Kraljevine SHS – Jugoslaviju 1918–1941*, koja je transcendentalni uslov njegove egzistencije.

Štaviše, *Administracija SHS* i reakcionari građani objekt *Albanac* i progresivne građane stavili su izvan zakona; tačnije, zakon administracije ih je stavio izvan zakona, a reakcionari građani su Albance isključili iz sveta ljudskih bića.

Danas, kada Albanci kao objekti nisu više deo sveta čiji je transcendentalni uslov država Srbija, neegzistencija kapaciteta *ljudskih i građanskih prava*, koji je važio za njih unutar države Srbije, osetili su na svojoj koži građani države Srbije koji su došli na izložbu albanskih umetnika sa Kosova u galeriji KONTEKST.

Naime, čitava univerzalna eksponicija objekta *Albanac* i osnovnog odnosa *Administracija države Srbije – Albanac* ponovila se na primeru ove izložbe tako da su:

reakcionarni građani uz pomoć policije zatvorili izložbu albanskih umetnika sa Kosova. Publika izložbe našla se za trenutak u situaciji u kojoj su bili Albanci sve vreme unutar države Srbije: okruženi masom reakcionarnih građana, koji su tražili njihovu smrt, i policije, koja je ispunjavala zahteve tih građana na *zakonit* način.

Policija Administracije u slučaju incidenta zatvaranja izložbe *Odstupanje* prividno se postavila neutralno: nije dozvolila ubijanje progresivnih građana, ali je zajedno s reakcionarnim građanima podržala simboličko ubistvo radova sa izložbe i uništila izložbu kao objekt. Administracija je zatvorila izložbu albanskih umetnika sa Kosova pravdujući zatvaranje nemogućnošću da garantuje bezbednost građanima prisutnim na izložbi.

Od sada je indeks prisustva *ljudskih i političkih prava* građana Srbije u odnosu na državu sadržan u egzistenciji objekta izložbe *Odstupanje*. U suprotnom, ako izložba ostane trajno zatvorena, matrica apartheid, vanrednog stanja i građanskog rata ostaje na snazi sve dok je ova izložba zatvorena, a građani lišeni *ljudskih i političkih prava*.

< Mapa incidenta

Legenda:

- Reakcionarni građani
- Posetioci
- Policija

Alarmni signal

Dejan Sretenović

Svako umetničko delo je nepočinjen zločin.
(T. Adorno)

Počitimo se poznate fotografije iz 1972., na kojoj vidimo Jozefa Bojsa kako u pratnji svojih studenata prolazi kroz policijski špalir napuštajući Umetničku akademiju u Diseldorfu nakon što je zbog svog radikalnog pedagoško-političkog programa otpušten sa mesta profesora. U opresivno napetoj političkoj stvarnosti tadašnje Nemačke ovaj je slučaj ostrakizma umetnika iz institucije sveta umetnosti bio nezvanično pravdan državnim ra-

ostavimo po strani koincidenciju *zloduha terorizma* (Bader-Majnhof i Adem Jašari), vezivno tkivo ova dva incidenta nalazimo u načinu na koji navodno iznuđeno prisustvo policijskog aparata legitimizuje opscenu paradržavnu akciju nasilnog sprovođenja neoficijelne političke cenzure nad umetnošću. Međutim, proterivanje izložbe iz umetničkog života Beograda suštinski nije delo cenzure protiv umetnosti, već simbolični čin etničkog čišćenja njenih autora, Šiptara, čin kojim se, u egzekuciji koju vrši grupa fašistoidnih *patriota*, obelodanjuje sveopšta društvena trauma susreta s realnim kosovskim krizama.

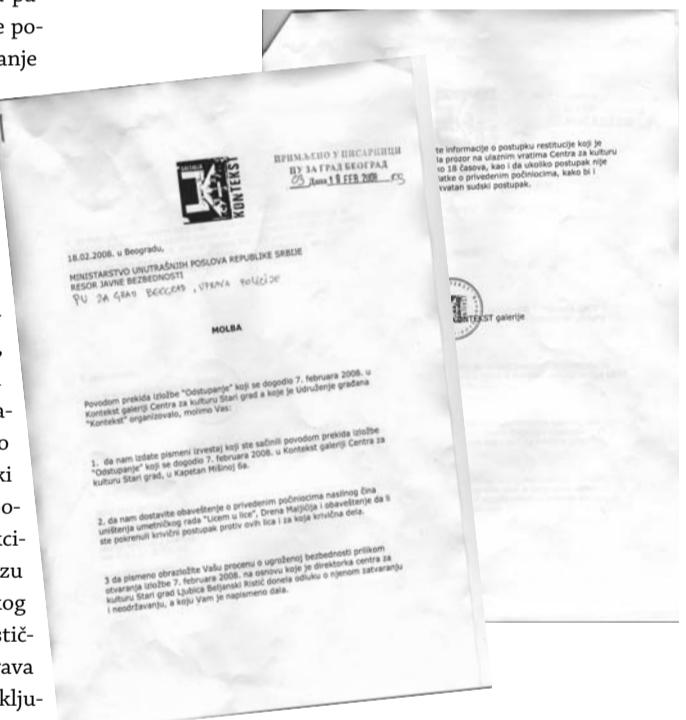
Perverzna transgresija zakona u ime višeg *nacionalnog cilja* proizvela je kao takva inverzan efekat uterivanja izložbe u perverziju patogenog čina, koji je kao takav *prepoznalo* i javno mnjenje horski udruženo u nastavku progona nevidljivog neprijatelja – neotvorene izložbe. Ovaj preko noći nastao samonikli hor *umetničkih kritičara* lišio je umetnički dogadjaj estetskog alibija pod presudom viralne političke provokacije, dok je ikonoklastička destrukcija Malićevog rada otkrila uzročno-posledičnu vezu između populističkog doživljaja slike kao liturgijskog objekta neke druge *vere* i sakralizacije hegemonističkog javnog diskursa o Kosovu. Ako se polaganje prava na teritoriju Kosova izjednačava s polaganjem isključivog prava na reprezentacije kosovske zbilje i istorije, onda je logično portret Jašarija doživeti kao uljeza subverzivne autoreprezentacije u ovoj kanonizovanoj ikonosferi, kojom dominira diskurs *srpske žrtve* okružen siluetama srpskih srednjovekovnih manastira. Dok je Egon Šile pre stotinak godina lično prisustvovao spaljivanju svojih *blasfemičnih* erotskih crteža u bečkoj sudnici, Dren Malić je uništenje svog rada bez jurističkog naloga mogao da vidi samo na televiziji. No, svejedno, u oba se slučaja umetničko delo za nepočinjeni zločin kažnjava *smrtnom* presudom, a počinjeni zločin protiv umetničkog dela legalizuje kao kolateralna žrtva borbe za zaštitu proklamovanih vrednosti zajednice.

Kakve se sličnosti mogu uočiti između ostrakizma Jozefa Bojsa i ostrakizma izložbe *Odstupanje*, koji se odigrao u slično napetoj političkoj atmosferi u predvečerje samoproglašenja nezavisnosti Kosova? Ako

Apel članova RUK-a upućen nadležnim organima i kulturnoj javnosti za omogućavanje ponovnog otvaranja izložbe i pokretanje javne rasprave o incidentu ostao je bez odjeka, nakon čega je epidemija konzenza između neoficijelne cenzure i refleksivne auto-cenzure po pitanju ovog kosovskog punktuma postala očiglednom. Ovde se opet mogu izvući paralele s Bosom, na čiji je poziv na razgovor Johanes Rau, ministar u vlasti Severne Rajne Vestfalije i jedan od nalogodavaca njegovog proterivanja, dao sledeću izjavu: „Ja ne želim biti iskorisćen kao potencijalno umetničko delo“. Ministar Rau je pravilno razumeo da bi izmeštanje slučaja u domen umetnosti izmenilo pravila igre, čime bi državni aparat od subjekta manipulativnog upravljanja dogadajima postao objektom kritičke aproprijacije, koja bi ga navela na ono što on po svaku cenu želi da izbegne – demokratski dijalog u javnosti.

Neotvorena, izložba *Odstupanje* poput utvare nastavlja da *pohodi* beogradsku umetničku scenu, koja najvećim delom nije razumela ili nije htela da razume da tog 7. februara nije samo pala na ispitu principijelne umetničke solidarnosti već i na ispitu vlastite relevantnosti kao kolektivni socijalni subjekt. Možda je incident u galeriji KONTEKST alarmni signal koji nas upozorava da zaklon zidova *bele kocke* više nije garantovan već izmaštano mesto slobode umetničkog izražavanja i koji nam stoga nalaže preispitivanje gorovne pozicije umetnosti u aktuelnom društvenom trenutku.

MOLBA RESORU JAVNE BEZBEDNOSTI SRBIJE

... da pismeno obrazložite Vašu procenu o ugroženoj bezbednosti prilikom otvaranja izložbe 7. februara 2008. na osnovu koje je direktorka centra za kulturu Stari grad Ljubica Beljanski Ristić donela odluku o njenom zatvaranju i neodržavanju, a koju Vam je napismeno dala.

SEZGIN:

Sada mi je postalo još jasnije koliko su zapravo nacionalizam i savremena umetnost isprepletani. Više i drugačije nego što sam i mislio. Vi ste stvarno preuzeli veoma veliku odgovornost i hrabrost sa ovom izložbom.

DRAGAN:

Izložba *Odstupanje* je u svakom slučaju Provokacija. Organizatori i autori izložbe, siguran sam, ne shvataju to. Srbi na

Kosovu u nezamislivo teškim uslovima i zato smatram da, bez obzira na realnu vrednost dela koja se izlažu u Beogradu (u to uopšte ne želim da ulazim), njima u ovom trenutku ovde nije mesto! Mislim da bi stvarno bilo pametno preći preko onoga što se desilo i ne provocirati dalje, ne stvarati tenziju koja se može izbjeći! Video sam peticiju kojom se protestuje i traži da se izložba ipak otvari. Mislim da je to besmisleno i nepotrebitno.

IRINA:

Treba da im pokazemo koliko nas ima i da je nacionalizam jedno besmisleno retrogradno oružje. Nasilje je stečeno i naučeno ponašanje, oni ne znaju za bolje.

ŠKART/PROTA:

Znam, slediš se od tog zla, ali te posle, umesto straha, savlada neki bes, na njih, na sebe, na ovu nepopravljivu nizbrdnicu... mučnina u stomaku...

Privatne poruke

Događaj nasilnog zatvaranja izložbe *Odstupanje* i različite forme javnog opravdavanja onih koji su nasilje sproveli simptomatični su kako za ovdašnji odnos prema pojmu *društveni poredak*, tako i za odnos prema pojmu *slika*. Prvi odnos se pre svega može svesti na ideju o *krivici žrtve*, ideju koja je karakteristična za distribuciju moći u svakom patrijarhalnom poretku, u kome se jači ne sme uznenimiravati jer je to društveno neproaktivno, izaziva *očekivanu* reakciju i ne vodi nigde drugde do nasilju, koje možda nije poželjno, ali je u takvom slučaju neminovno.

Od žene koju je muž pretukao zato što je promenila televizijski kanal do drskosti da se *usred delikatnih političkih okolnosti* organizuje u Beogradu izložba albanskih umetnika sa Kosova – odgovornost za nasilje leži pre svega na onome ko nije bio dovoljno zreo da shvati i prihvati ovakav društveni sporazum.

Ovom prilikom, ipak, skoncentrisaćemo se na ulogu poimanja slike/predstave u ovakvim političkim odnosima jer osnovni povod za nasilnu reakciju nije navodno bila čitava izložba, već jedna konkretna slika: fotografija Adema Jašarića u sklopu rada Drena Maljića *Licem u lice*, gde je ona suočena s predstavom Elvise Preslija. Prosta identifikacija koja ne glasi *ovo je predstava Adema Jašarića već, jednostavno, ovo je Adem Jašarić*, odredila je čitanje po kome ova slika neposredno ikonizuje, pa tako i slavi ono što je identifikovano kao albanski terorizam.

Svaki odnos prema slici, a pre svega odnos slike i politike, zasnovan je na dijalektici ikonoklazma i ikonofilije. Filozofski i prosvjetiteljski stavovi, počev od Platona, bili su dominantno ikonoklastični, ali su sa državali i potragu za slikom koja će nadvladati sopstvenu arteficijelnost, vulgarnost i iracionalnost i biti slika koja u stvari više i nije slika. Ikonofilstvo, kao prevashodno popularna/pučka kulturna praksa, uvek je podrazumevalo obožavanje *pravih ikona*, ali i destruktivni antagonizam spram *loših ikona*. Upravo značaj koji ikonofili pridaju pravim ikonama, pokazuje koliki značaj

Od žene koju je muž pretukao zato što je promenila televizijski kanal do drskosti da se *usred delikatnih političkih okolnosti* organizuje u Beogradu izložba albanskih umetnika sa Kosova – odgovornost za nasilje leži pre svega na onome ko nije bio dovoljno zreo da shvati i prihvati ovakav društveni sporazum.

za njih mogu imati loše, neprijateljske ikone. Ali, svaki ikonoklazam je i oblik ikonofilije, a svaka ikonofilia podrazumeva i ikonoklazam. Ikonoklastički ikonoklazam je zapravo borba protiv idolatrije, dok je ikonofilički ikonoklazam zapravo idolatrija usmerena protiv idolatrije drugih, borba protiv loših ikona. S druge strane, ikonoklazam je politička i intelektualna strategija, dok je ikonofilija neposredna politička taktika.

U ovom kontekstu uputno je podsetiti se i političkog obračuna ikonoklasta i ikonodula u Vizantiji u 8. i 9. veku, koji je okončan reinstitucijom ikone, ali je posledica bila to što ona više nije mogla da učini božanstvo prezentnim, pa čak ni da ga reprezentuje. Ikona je

Savremena umetnost *usred delikatnih političkih okolnosti*

Branislav Dimitrijević

postala *označavajuće*, koje *upućuje na*, ali *ne predstavlja* izgubljenu suštinu. Postikonoklastička ikona nije više bila lokacija identifikacije predstavljanjem, već *lokacija želje*. Kako bi se sprečila idolatrija, pošto se uklanja suština (stvarno prisustvo) iz ikone, ikonodulstvo otvara procepsko između slike i njenog prototipa. Ovaj procepski prostor za posmatrača da *ude u ikonu*.

Pojam *upućivanja* namesto *predstavljanja* bio je simptomatičan i za teoriju umetničkih praksi XX veka, uključujući i jezik pop-arta, na koji se oslanja i Malićev rad. Pop-art se često pogrešno tumači kao povratak predstave/slike u odnosu na *ikonoklazam* visoke modernističke umetnosti. Vorholove serigrafije s likom Elvisa Preslija ne predstavljaju Elvisa Preslija već upućuju na njegove predstave koje su već idolatrizovane u popularnoj kulturi. Osnovno svojstvo pop-arta jeste ambivalentnost, koja je konstruisana upravo u pomenutom procesu između slike i prototipa. Ovaj proces omogućava posmatraču da projektuje i tamo locira svoju sopstvenu želju (ljubav, mržnju, itd.), te tako i sam postane akter jedne značenjske konstrukcije, što mu umetnost jednosmernog i deklarativnog predstavljanja ne omogućava, a jezik tzv. kritičke umetnosti ograničava, a često i zabranjuje. Otuda je upravo ova ambivalentnost *politička* a ne apolitička, kako se za pop-art često tvrdilo. Jer, političko nije svojstvo neke slike, već njene performativnosti u odnosu na političku performativnost kontekstualizovanog posmatrača.

Rad Drena Maljića se originalno pojavio u kontekstu idolatrije novih nacionalnih heroja na Kosovu. Radi se, dakle, o jednostavnom suočavanju dve popularne ikone koje upućuju na dva vizuelno suprotstavljena koda, dovedena u vezu novim političkim savezništvom. Jašarijev lik može da uputi na njegov status nacionalnog heroja koliko i na njegov status primitivnog terorište (dakle, na obe njegove prirode) i to upućivanje jeste

domen ovoga rada, ali ne i domen same predstave, koja je ista bez obzira na tumačenja.

Štaviše, ovakva Jašarijeva predstava (bradatog, razdržljenog, naoružanog) sasvim odgovara predstavi na osnovu koje je ova ikona, kao *loša ikona*, pocepana sa zida beogradske galerije. Takva performativnost ne remeti ovaj rad, ona ga dopunjuje i potvrđuje njegovu učinkovitost kao simptoma političkog spora. Uostalom, najčešće se neko *umetničko delo* uništava ili skrnavi iz pozicije slabijeg, koji onda biva izložen represiji jačeg. Međutim, priča o ovoj izložbi nije se završila uništenjem jedne *ikone*, kao što ni pravi razlog zatvaranja izložbe nije jedna slika, već *drskost* što je nekom palo na pamet da pozove Šiptare da izlažu u Beogradu *usred delikatnih političkih okolnosti*.

Nasilno zatvaranje izložbe nije izazvala jedna slika, već jedan događaj. Međutim, svaka slika će uvek biti oportuni alibi za diskurzivno ponavljanje i reanimaciju jednog te istog spora dokle god se savremena umetnost uopšte bude bavila slikama i predstavama i ne bude počela da se bavi događajima kao svojim medijem. Jedino izlazak umetnosti iz polja predstave u polje događaja može prevladati ikonofilsko-ikonoklastičku dijalektiku, i samo u polju događaja kao umetničkog, političkog i retoričkog akta može se i slika/predstava ponovo pojaviti kao jedan od aspekata tog događaja.

Izložba *Odstupanje* predstavlja za nas graničan slučaj kada umetnost koja se i dalje bavi predstavama proizvede događaj koji može postati akt emancipacije savremene umetnosti. Emancipacije ne samo od vulgarnih tumačenja u funkciji opravdavanja nasilja nego i od diskursa kulture koji je prepoznaće samo putem fetišizovanih artefakata nekog dodeljenog kulturnog identiteta ili putem onoga što je nekada bio bar estetski sud, a sada samo dekontekstualizovana i neinformisana odluka da li je nešto *loš rad* ili *dobar rad*.

KENDELL:

Has art ever not been in a state of emergency?

DUŠICA:

Po svemu sudeći, građansko društvo sa svojim sistemom vrednosti veoma je daleko od većine ljudi koji danas žive u Srbiji.

ALKETA:

Dear 4 of U. Good luck and brave work.

SEBASTIAN:

I just read what happened, and I am really upset. Everybody, no matter how he or she thinks about the future status of Kosovo, should appreciate the potential of understanding that is possible through these pieces of art. The city officials should do anything possible to secure the continuation of the show.

RAEL :

How are you doing? How is your fight

for a space is going? Will you be kicked out or you managed to stay?

IVANA:

Nažalost, ljudi uglavnom ne znaju šta je umetnost, zato je sve nekako teško sa ovom postmodernom scenom!!!

MAJA:

Sram vas bilo! Postavljate izložbu balista i ubica usred Beograda! Radujete se bolu i sramoti silovanih monahinja, ubijene

srpske nejači pred očima njihovih majki!

Radite, ruku pod ruku sa zverima kao što je Adem Jašarić. Želim vam da doživite sudbinu Srba sa Kosova, neka vam se vrati ono što vi radite drugima!!!

IGOR:

Hvata me bes od same pomisli da nekome uopšte pada na pamet da razbij staklo na Centru za kulturu Stari grad.

Nastavak na str 12

Svi govore...

- 1. Zašto je, prema vašem mišljenju, zatvorena izložba *Odstupanje*?**
- 2. Gde ste bili 7. februara u vreme otvaranja ove izložbe?**
- 3. Ako ste bili na otvaranju, koji razlozi su vas motivisali da tako postupite?**

Priredila: Submissive

Maja Ćirić,
Nezavisni kustos

1. Zatvaranje izložbe, čije je otvaranje bilo pomerano od decembra do februara kako bi se poklopilo s proglašenjem nezavisnosti Kosova i doprinelo stvaranju saznanja o postojanju jake kulturne politike Albanaca sa Kosova, za mene je bilo unapred vidljivo i sasvim očekivano. (Da bih odredila svoju poziciju, reći ću da sam član *transnationalrepublic.org* i da ne razmišljam u nacionalnim terminima.) Na osnovu pročitanog koncepta i uvida u listu umetnika, žao mi je što je izložba bila reprezentativnog karaktera, i što je kao takva instrumentalizovana. Stvar bi možda bila drugačija da je, na primer, integriran i rad Nikole Marković sa albanskim zastavom – to bih smatrala za hrabru kustosku intervenciju.

Izložba *Odstupanje* je zatvorena jer je osmišljena kao upad u medvedov kavez. Ali, ako upadnete u medvedov kavez, ne možete da krivate medveda što vas je pojeo. Vaše telo će biti uklonjeno, dok on ostaje. O njegovoj kulturnoj politici niko nije vodio računa, bio je izložen tuđim pogrdnim pogledima tokom skoro dve decenije, bezbednosni sistem nije funkcionisao, hrana je bila loša, ka-

vez mali i prljav, nije imao održive lide-re koji bi se stvarno brinuli o njegovom pozicioniranju, o boljim uslovima života, mentalnog zdravlja. Šta očekivati od jednog medveda, koga i sami čuvati mrze? Ostaje mu jedino da podivlja, naročito kada mu oduzmete imaginarni Antartik, a mamite ga ledom koji samo što se nije potpuno istopio.

2. Bila sam u Dubaiju i započinjala kustosku praksu koja podrazumeva po-stavljanje nove i dugoročne umetničke zajednice, koja se inspiriše lokalnim korenima, ali je i otvorena prema novim izazovima.

Saša Bošković,
Viši naučni saradnik u Institutu
društvenih nauka (Beograd) i gostujući
profesor u programu za antropologiju
Fakulteta za družbene vede (Ljubljana)

1. Zato što javnost u Srbiji još uvek nema snage da se suoči sa svojim problemima, pa ovu nemoć projektuje u agresivno ponašanje prema svemu što sumnjivo izgleda ili deluje. Ovo je posebno glup oblik cenzure, ali onima koji ga nameću, to nije jasno.

2. Bio sam na izložbi, u galeriji Kon-tekt.

3. Pošto sam bio uključen u organi-

zaciju jednog od planiranih *okruglih stolova*, smatrao sam da treba da budem tu i da svojim prisustvom jasno dam podršku organizatorima izložbe. Takođe sam želeo da vidim izložene radove.

Nebojša Milikić,
Radnik u kulturi

1. Izložba je zatvorena zbog konzervativizma, konformizma i kukavičluka organizatora i organizatorki, učesnika i učesnica, koji na svetlosti pozornice glu-mataju producijsku savremenost, aktiviistički asketizam i strukovnu hrabrost.

2. Prvo u kolima, tražeći parking, a onda pokušavajući da prođem kroz neki od kordona...

3. Učestvovao sam u organizaciji i produkciji... Članovi RUK-a su većinom najobičniji pozeri i neradnici, i nemojte da imate ništa s njima, iz sledećih razloga: Vrlo je čudno da se grupa upravljača i upravljačica u kulturi naziva radnicima u kulturi. Takav slučaj teatralnog presvlačenja buržuja i buržuki u kostime – radničke uniforme videli smo u performansu grupe ŠKART *Nazad*. Na razgovoru o umetničkom delu čija je tema bio ovaj rad zaključeno je da je cilj tog presvlačenja bio da se beznačajni, ali omiljeni politički ciljevi i politički

neprijatelji buržuja i buržuki predstave kao politički ciljevi i politički neprijatelji radništva.

U konkretnoj situaciji, u incidentu koji se desio povodom izložbe *Odstupanje*, imamo dve, manje ili više prepoznatljive grupe radnika. Jedna je okupljena oko *Obraza*, državne agencije za *outsourcing*, promociju i očuvanje vladajuće ideologije, a druga je u uniformama, to su radnici policije – državne agencije za očuvanje vladajuće ideologije. Grupa oko *Obraza* je, najverovatnije, klerofašizovano radništvo, koje se na nepredviđen način pojavljuje u kulturi vladajućih (sa mišljenjem i pop-ikonama vladajuće ideologije). Grupa radnika u uniformi formacijski misli isto što i grupa bez uniforme, ali je situaciono suprotstavljeni grupi radnika oko *Obraza* jer po nalogu države mora da brani kulturu i ikone ideologije vladajućih od mišljenja i ikona onih kojima se vlada.

Grupa upravljača i upravljačica u kulturi, koja sanjari o tome da jedina ima pravo da produkuje i atestira ikone, želi da pristupi izložbi i uživa u kulturi vladajućih, te zato insistira da joj država tu privilegiju propisno obezbeđuje. Ali sami preduzetnici i preduzetnice u kulturi neće, za razliku od radnika i radnica, preduzeti nikakav lični rizik pri produkciji i pokazivanju ikona i uopšte pri pokazivanju svog mišljenja. Oni hoće da taj rizik preuzmu radnici u uniformama – policajci koji su ionako tu da obezbede ideologiju i kulturu vladajućih. Osim toga, buržui i buržukke u ovoj prilici hoće da uživaju u umetnosti umetnika i umetnica Albanaca i Albanksi sa Kosova (koje buržui i buržukke zbog urbanog svetosavskog bontona zovu *umetnici iz Prištine*), ali tako da nipošto ne budu izloženi diskriminaciji i opresiji u kojoj je ta umetnost nastala.

Buržui i buržukke, uz pomoć informacije o akumulaciji svakog, pa i simboličkog kapitala, uspevaju izgleda da se okite sa dva sloja tuđeg perja. Jednim, radnika i radnica u kulturi bez prava na ikone, kojem je, budući da je malo providan, morao da se doda i drugi sloj, sačinjen od perja umetnika i umetnica bez slobode rada i izražavanja. Tako očišćeni privatnici, preduzetnici, tajkuni, upravljači, feudalci i sveštenstvo u kulturi posredno tvrde da je i samo to kićenje jedan naporan posao i tu zaista nalaze opravdanje za svoju terminološku kamuflažu. Onim delom svog kulturnog bića kojim jesu i radnici i radnice oni rade na kamuflaži, tj. taj deo njihovog bića zauzet je, kao što je i red, opsluživanjem onog drugog dela, više kulturno zainteresovanog, a manje radno raspoloženog. Perje, zbog neravnopravne podele posla ili zbog neke unutrašnje opstrukcije, počne ubrzo i da otpada, a to se dešava pri svakom pokretu ovog dobroćudnog strašila, ovog *Obraza liberalizma*. Tako su policajci, po uzoru na svog ratnog komandanta, postali uniformisani po-

Foto: Sascha Fülscher

luspecijalci-poluodmetnici, a buržuji i buržujke liberalne provinijencije postaju *kulturna polisija*, državna agencija za *outsourcing*, promociju i očuvanje ideologije. Naravno, zbog strateškog konformizma i konzervativizma, oni su tajna *polisija*, što opravdava njihovo prerušavanje.

Svih ovih prekvalifikacija možda ne bi ni bilo, samo da su se neradnici i neradnice u kulturi hrabro, nakon vrlo ozbiljnog incidenta, pri podeli uloga predstavili kao takvi. Kao osobe koje su malo šta uradile na demokratizaciji kulture i umetnosti, prisvajajući i održavajući iluziju o slobodnom izražavanju kao još jednu od privilegija elite. Neradnici znaju odlično gde je profit, znaju za ekonomski aspekti viška liberalnih vrednosti i zbog toga se uzdržavaju od hrabrosti i okreću boljim ulogama, lukrativnijim aktivnostima duha, proverenim na tržištu.

Ispostavlja se da su te uloge teže, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog težine i neudobnosti tih radničkih kostima, nastalih u nemilim i nefer uslovima kostimografske manufakture i samouprave. Ti kostimi zahtevaju neprekidno, mučno održavanje. Uloživši sav trud u održavanje tih teških kostima, neradnici i neradnice u kulturi osiromašuju u idejama tako da ne mogu ništa drugo da produkuju do slike lepih duša. Zato prisustvujemo glumatanju i prenemaganju, koje nije mogla da podnese ni tako posvećena uzgajivačica i negovateljica amaterizma kao što je Ljubica Ristić, te je solidarno spustila zavesu na prvi čin.

Uroš Đurić,
umetnik

1. Kao prvo, izložba nije ni otvorena, pa ne može biti ni zatvorena. Pravo je pitanje, dakle, zašto nije dozvoljeno da izložba bude otvorena i održana u Beogradu pošto je prethodno otvorena i bez incidenata održana osamdeset pet kilometara severnije u istoj državi, u gradu na cijem je čelu gradonačelnica koja je (do tada zvanično bila) predstavnik radikalne nacionalističke opcije i u kojem deluje poznata grupacija pronacističke orientacije *Nacionalni stroj*. Stoga je, po meni, očigledno reč o nečijoj naknadnoj pameti. Po svemu sudeći, u pitanju je naknadna pamet vezana za razgranatu

mrežu dela vlasti narodjačke orientacije, okupljenih oko ministarstava sile ili njihovih službi, koja je na izborima održanim neposredno pred najavljenom otvaranjem izložbe *Odstupanje* u Beogradu poražena kao politička opcija. Ako znamo da je jedna od stranaka, koja drži MUP i SDB, nastup *Residentsa* na Kolarčevom narodnom univerzitetu 2002. okarakterisala kao satanistički, a njen portparol je istaknuti osnivač *Obraza*, ultradejničarske grupacije (ili po sopstvenom određenju *pokreta srpskih pravoslavnih nacionalista i monarchista*) koja je bila predominantna te večeri ispred galerije KONTEKST, odgovor se nameće sam od sebe – događaj je instrumentalizovan zarad partikularnih interesa u političkoj bici dugoročno sukobljenih strana, koje plediraju na vođstvo u tzv. građanskim i deklarativno demokratski orientisanim političkim opcijama: jedne kleronacionalne i druge, koja (neiskreno, prema potrebi) lavira od umerenog patriotizma do socijaldemokratije.

2. Bio sam ispred. Došao sam oko pola osam i zatekao već u Dobračinoj, kraj omanje trafike, desetak kolorednih mladića koji se naslađuju raznovrsnom akciznom robom i prepostavio šta me čeka stotinak metara dalje. Kroz koridor sam prošao neprimetno i zatekao se ispred ulaza u Galeriju, gde sam naleteo na Dejana Sretenovića i Branka Dimitrijevića u društvu nekolice zajedničkih poznanika i prijatelja. Očigledno je da sam glavnu predstavu propustio. Trajala je relativno kratko, tek za kamere. Interesantno je da se, pošto je policija na licu mesta donela odluku o zabrani daljeg održavanja izložbe iz bezbednosnih razloga, skup kojim je rukovodio *Obraz* eksplisno razišao u miru, bez incidenata po okolnim ulicama ili ispred Galerije. Već oko petnaest do osam moglo se slobodno kretati po Dorćolu, što govori u prilog tezi o izvesnoj koordinaciji Službe i demonstranata.

3. Zato što iskreno uživam u domaćima nove kosovske umetničke scene. Veliki skok je napravljen u poslednjih 15 godina. Najmlađa generacija umetnika je brilljantna. S mnogima sa te scene sam izlagao (među koje spadaju uveliko internacionalno istaknuta imena kao Sokolj Bećiri, Sisley Džafa, Driton Hajredini, Mehmet Beljulji, Erzen Školjoli, Dren Maljić, Jakup Feri...), s većinom sam blizak i u kontaktu, polje i način delovanja u okviru savremene umetničke prakse su nam slični. Scena koju, jednakako kao i druge scene proistekle iz centara bivše Jugoslavije, uz uvažavanje

Foto: Vladan Jeremić

lokalnih specifičnosti, smaram istočnom, produktom zajedničke matrice, bazirane na iskustvu modernističke orientacije jugoslovenskog društveno političkog projekta.

Jelena Vesić,
Nezavisni kustos i kritičar, urednica
časopisa Prelom

1. Zbog opštih i pojedinačnih problema koji proizilaze iz politike reprezentacije nacionalne umetničke scene.

Zbog konceptualnih problema same izložbe (mnogo više efekta bi imala uporedna analiza umetničkih pozicija koje dele kulturni akteri na teritoriji bivše Jugoslavije, nego lociranje i zatvaranje tih problema u okviru prištinske umetničke scene; mnogo više efekta bi imala serija prezentacija, debata i razgovora nego steady forma umetničke izložbe).

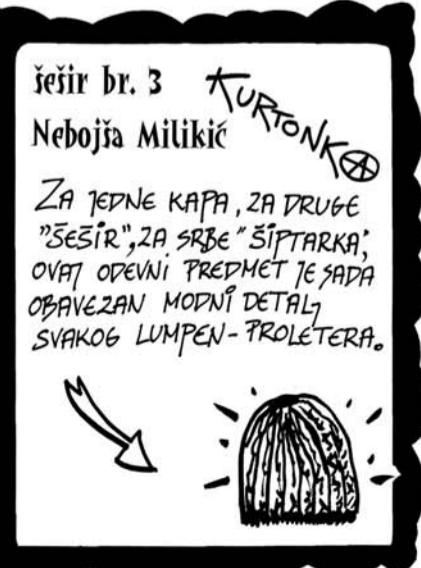
Zbog toga što je projekt aproprisan

u svrhe političkih obračuna trenutnih političkih opcija na vlasti (ovaj proces započinje izborom Bojana Kostreša da otvorí izložbu u Novom Sadu).

Zbog diletantizma, konzervativizma i indolencije srpskih institucija kulture. Zbog klerofašističke politike režima na vlasti. Zbog hipokrizije politike evropskih integracija, koja je utkana u ekonomsku strukturu izložbe.

2. U sedam časova, kada je bilo planirano otvaranje, bila sam kod kuće i spremala se da krenem razmišljajući o svim ovim problemima koji su kasnije i doveli do njenog zatvaranja. Više o tome: <http://www.labforculture.org/en/labforculture/blogitem/22323>

3. Imala sam priliku da vidim izložbu *Odstupanje* u Novom Sadu i mislim da je u pitanju odlična izložba svog žanra (analiza lokalne umetničke scene u Prištini). Pred galeriju *Kontekst* stigla sam tek nakon usurpacije otvaranja. U galeriju sam uspela da uđem tek oko 8:30, i tu se susrela sa nalazima usurpacije. Razlozi za posetu galeriji KONTEKST i trivijalni su i politički: pratim programme galerije KONTEKST, mislim da je rad kustosa ove galerije važan, mislim da je izložba *Odstupanje* kvalitetan pro-

je kat, saradujem sa umetnicima koji su učestvovali na ovoj izložbi, bila sam obaveštena o razvoju stvari u redovima srpske fašističke desnice i pratila sam neo-liberalno-spektakularističke napise u novinama, koji su, po mom mišljenju, neadekvatno pristupili problemu. Želela sam da pružim podršku Galeriji, kustosima, umetnicima i antifašističkoj politici uopšte.

Mića Karić,
Istoričar umetnosti

1. Zbog medijskog pritiska ili svojevrsne hajke, zbog neznanja i nerazumevanja... i slabe obaveštenosti.

2. Bio sam na otvaranju izložbe *Odstupanje* u Galeriji, u obruču.

3. Želja da vidim šta se dešava na kosovskoj art-sceni, kakve su ideje, koncepti, razmišljanja mladih likovnih autora s tog prostora, kao i da dam podršku kolegama koji su radili na organizaciji ove izložbe.

Zoran Erić,
Istoričar umetnosti i kustos

1. Mislim da jednostavno nije postala politička volja da se u Beogradu održi izložba umetnika albanske nacionalnosti sa Kosova. Fašistoidne organizacije, čije su akcije dale alibi policiji da zatvori izložbu *iz bezbednosnih razloga*, bile su samo eksponenti jedne čvršće političke konstelacije koja u javnoj sferi ne dopušta bilo kakav govor koji ugrožava njene dogmatske pozicije. Činjenica da na Kosovu postoje mladi umetnici albanske nacionalnosti koji se bave problemima tamošnjeg društva deluje zato kao neprihvatljiva, tabu-tema za beogradsku — srpsku publiku. Čini mi se čak da tako pozicionirana politička osovina ne prihvata tekvinu judeo-hrišćanske civilizacije o linearnom toku vremena, već se vraća na mitsko, ciklično doživljavanje vremena, te smo se ponovo obreli u *kosovskom ciklusu*, koji se kao konstitutivni nacionalni mit neprekidno vraća u našu svest i poziva na izbor između *carstva zemaljskog* i *carstva nebeskog*.

U takvoj situaciji državne institucije više ne postoje i ostaju neme, a čak i ako se oglase protiv divljanja ultranacionalista, cenzure, kršenja elemantarnih građanskih prava itd., nemaju mehanizme da deluju i reaguju. Konačno, institucije nisu ni potrebne za oblikovanje javnog mnjenja u kome je nemoguć kritički govor, nepoželjno predstavljanje *drugog* a poželjno obraćunavanje sa *neistomišljenicima*.

2. Stigao sam taksijem do PMF-a u 19.05 i video prvu grupu policajaca koja je sprečavala automobile da prođu ka Kapetan-Mišinoj ulici. Prošao sam peš-

ke Siminom ulicom kroz grupu od 50-ak pripadnika ultranacionalističkih organizacija, koje je kordon policije sprečavao da prođu Kapetan-Mišinom prema galeriji KONTEKST. Pokušao sam da nađem drugi prolaz do galerije jer sam shvatio da sam uveliko zakasnio i da se svakako nešto već desilo kada je policija blokirala ulice. Zaustavio sam se ispred kordona u Višnjićevu, pitao policajce da li mogu da prođem do galerije, da idem na otvaranje izložbe, ali su me policajci sprečili i rekli da nema prolaza. Ubrzo se ispred tog kordona okupila grupa kolega koji su kao i ja došli u trenutku kada je ceo kvart bio blokiran, a prolaz ka galeriji onemogućila policija.

Marina Martić,
Istoričar umetnosti

1. Zbog nepostojanja stvarne političke volje da se omogući otvaranje i trajanje izložbe, ali i zbog propusta organizatora koji su potcenili opasnost, verovatno zbog uspešnog otvaranja i trajanja izložbe u Novom Sadu. 2. Slično pitanje postavljeno mi je samo jednom — kada me je policajac pitao šta tražim na ulici za vreme prenosa Miloševićevog govor na Gazimestanu, 1989. godine. Očigledno, ovakav način razmišljanja itekako je prisutan u Srbiji 2008. Vida Knežević, Ivana Marjanović i Kristijan Lukić imali su, imaju i imaju svu moju podršku, i to bez želje da lično profitiram od njihovih uspeha ili propusta. Zato autore ankete molim da me više ne uznamiravaju.

Adrian Blazer,
Filmmaker (Switzerland)

1. It was an arbitrary decision of closing down the exhibition by using pretext of "security".

2. Since I'm a very punctual person, I was in the Gallery Kontekst a little bit before 7pm. (I guess my Swiss origins)

3. I visited the exhibition of young artist from Kosovo in December in Pristina. Reading *Le Courrier des Balkans* I was informed about the circumstances in Novi Sad, but I thought that the opening could happen in Belgrade without obstacles. When I arrived, the work representing Adem Jashari in a small room was already cut into 2 pieces, lying on the floor, but face up, so you could still see Jashari. Only three people were in the room. It was very calm, although some tension in the air. A tall man of around 40 years turned the work face down, very slowly. Some seconds later, a young lady turned the work back, Jashari was again face up. I went outside.

I asked people in front of the building in a very naive way what was happening. I saw the Robocop-look-alike police closing the access. Behind the Police, an unfriendly crowd. Since I don't speak Serbian I got insulted by a lady around 30, she was quite upset. "You are not from this country, you can't understand this! Go back to your country." A man around 50, speaking very well English explained to me that he loves Art and that all this was a provocation but THIS art was shit, and not even Art, therefore

Marko Miletić

Hronologija dešavanja:

22.1.2008.

U Muzeju savremene umetnosti Vojvodine, u Novom Sadu otvara se izložba *Odstupanje — Savremena umetnička scena Prištine*, u organizaciji udruženja građana Kontekst iz Beograda i Napon iz Novog Sada.

Foto: Vladan Jeremić

25.1.2008.

Gradski odbori DSS i SPS i Udruženje prognanih i raseljenih s Kosova zahtevaju od nadležnih zatvaranje izložbe ili će to sami učiniti, kako kažu u saopštenju medijima. Istog dana rad Drena Maljića *Licem u lice*, koji je jedan od izloženih radova na izložbi *Odstupanje*, postaje objekat različitih medijskih manipulacija.

3.2.2008.

Održan drugi krug predsedničkih izbora. Pobedio je Boris Tadić.

6.2.2008.

Izložba *Odstupanje* preseljena je u galeriju KONTEKST u Beogradu. Na sajtu ekstremno desničarskog udruženja *Otačastvenipokret Obraz* i dnevnim novinama pojavljuje se poziv patriotama da se okupe tokom sutrašnjeg dana kako bi sprečili otvaranje izložbe.

7.2.2008.

15:30 Policija obaveštava organizatore da je više ekstremističkih grupa najavilo dolazak na otvaranje izložbe s namerom da ga spreče.

18:00 Nekoliko desetina policajaca u civilu nalazi se unutar Galerije i na okolnim ulicama.

18:15 Formirani su kordoni policije u Kapetan-Mišinoj i okolnim ulicama, koji sprečavaju ekstremiste da priđu Galeriji.

18:40 Nepoznata osoba, i pored velikog prisustva policije, uspeva nasilno da skine deo rada *Licem u Lice* Drena Maljića sa zida Galerije. Njegov sačešnik nastavlja da cepta rad.

18:50 Organizatori odlučuju da izložbu ipak otvore, a uništeni rad ostave kao eksponat.

Foto: Vladan Jeremić

19:05 Počinje uvodni govor. Nakon nekoliko rečenica kustoskinja, akademski umetnik Zoran Čalić-Čarli, mašući kamenom u ruci, prekida govor i vredna organizatore. Pridružuje mu se još nekoliko ljudi, među njima i gospođa sa dvoje male dece, koju je dovela „da pljunu ‘šiptarsku’ umetnost“.

19:15 Organizatori zahtevaju od policije da reaguje na nasilno prekidanje govora. Policija tvrdi da ne može sprečavati slobodu govora.

19:20 Policija zahteva od organizatora da raspuste skup pošto više ne može da garantuje bezbednost.

19:00-23:00 Podstaknuti incidentom zatvaranja izložbe, mnogi građani i građanke žele da se intelektualnom aktivnošću izbore za otvaranje izložbe *Odstupanje*. U CZKD-u je konstituisana grupa RUK (Radnici u kulturi).

Foto: Eduard Freudmann

8.2.2008.

18:00 Kamenicama je polupano staklo na vratima galerije KONTEKST i skinut njen znak. Po savetu

policije, iz bezbednosnih razloga izloženi radovi uklonjeni su tokom noći, po mraku.

11.2.2008.

15:00 Studenti Beogradskog univerziteta organizuju protest u Beogradu pod nazivom *Evropa nema alternativu*. Studenti traže ostavku premijera Vojislava Koštunice ukoliko Srbija ne potpiše ugovor koji je ponudila Evropska unija.

20:00 Klerofašističke organizacije pokušavaju u Futoagu da prekinu promociju knjige radio-emisije *Peščanik*.

13.2.2008.

12:00 U Medija-centru u Beogradu organizovana je konferencija za štampu grupe RUK povodom nasilnog sprečavanja otvaranja izložbe *Odstupanje*.

Foto: Eduard Freudmann

17.2.2008.

12:00 Na vanrednoj sednici Kosovskog parlementa usvojena je Deklaracija o nezavisnosti, koju je obrazložio premijer Kosova Hašim Tači.

19:00 Grupe huligana izazivaju nerede po Beogradu, demolirane su ambasade SAD, Slovenije, prostorije Liberalno-demokratske partije i restorani *McDonald's*. Napadane su ekipne novinara. Povređeno je 30 ljudi. Policija je kasno reagovala.

20.2.2008.

U Medija-centru u Beogradu organizovana je tribina *Evropa nema alternativu*. Predstavnici klerofašističkih organizacija žestoko su verbalno napadali govornike, profesore Beogradskog univerziteta.

21.2.2008.

U Beogradu je održan miting *Kosovo je Srbija*. U toku i nakon mitinga pripadnici klerofašističkih organizacija i huligani zapalili su Ambasadu SAD i restoran *McDonald's* na Slaviji, demolirali hrvatsku, slovenačku, tursku i nemačku ambasadu, kao i nekoliko predstavništava stranih banaka, pretukli više novinara i fotoreportera, pljačkali radnje sa sportskom opremom i kioske. Povređeno je 200 ljudi. Jedan mladić je poginuo. Policija je kasno reagovala.

28.2.2008.

Policija zabranjuje skup *Prozor u Evropu* studentskog pokreta *Evropa nema alternativu*. Nakon zabrane skupa, nekoliko članova Pokreta, zajedno sa slovenačkim ambasadorom, postavlja nov prozor umesto onoga koji je razbijen tokom nereda.

7.3.2008.

Policija zabranjuje akciju *U potrazi za premijerom* u organizaciji pokreta *Evropa nema alternativu*.

8.3.2008.

Policija zabranjuje skup organizacije *Žene u crnom* povodom obeležavanja Dana žena.

16:00 Predsednik Vlade Srbije Vojislav Koštunica na konferenciji za štampu obaveštava javnost da više ne postoji saglasnost među koalicionim partnerima oko pitanja Kosova i evropskih integracija i da će biti održani vanredni izbori 11.5.2008.

Foto: Sascha Fülscher

ubica Beljanski-Ristić je direktor i umetnički rukovodilac Centra za kulturu Stari grad u Beogradu. Ova institucija već šesnaest godina ima veoma važnu ulogu u edukovanju i podržavanju novih generacija mlađih autora u oblasti savremene kulture i edukacije. Razlog za intervju je izložba *Odstupanje / Savremena umetnička scena Prištine* u galeriji KONTEKST. Centar je pokrenuo i podržao ovu izložbu. Organizatori i kustosi nasilno su sprečeni da otvore izložbu, a Centar je prekinuo program.

MT: Kakav je status Centra za kulturu Stari grad u ovom trenutku?

LjBR: Centar je već godinama u procesu rešavanja statusa, tj. u procesu nastojanja da se ne zatvori, a mi pokušavamo da ga sačuvamo u obliku u kojem smatramo da ovakave institucije treba da postoje i da imaju svoju funkciju u oblasti kulture i svoju specifičnu ulogu u društvu.

MT: Kako je nastao Centar za kulturu Stari grad?

LjBR: Centar za kulturu Stari grad bio je deo Narodnog univerziteta Stari grad. S promenama u društvu, ove institucije su se gasile, tako da je i Narodni univerzitet Stari grad osamdesetih godina ugašen. Opstao je jedino Centar za kulturu Stari grad zahvaljujući, pre svega, izuzetno kvalitetnim programima za decu. Pre šesnaest godina, 1992. godine, u najteže vreme, kada je bivša direktorka odlučila da Centar ostavi u hijatusu, odredila mu je sudbinu. Budući da sam jedino ja imala pravo potpisa, preuzeala sam na sebe odgovornost i pravo da ne zatvorimo Centar i da nastavimo da radimo na najboljim programima Narodnog univerziteta: okupljanju umetnika i stučnjaka koji su se bavili inovativnim, participativnim, interaktivnim oblicima rada.

grad vodi se kao osnivač, ali je taj status blokiran još 1992. Centar je do sada opstajao, ali teško da će i dalje moći bez podrške Opštine, pogotovo ako postoje druge namere vezane za prostor.

MT: U kakvom su odnosu Centar i galerija KONTEKST?

LjBR: Vida Knežević i Ivana Marjanović imale su zanimljivu i kvalitetnu koncepciju za samostalni galerijski prostor, a kako je u okviru programa Centra pod nazivom Forum mlađih postojala mogućnost da se pokrene i podrži ovakav projekat, ja sam ih pozvala i ponudila im prostor. Galerija je otvorena u februaru 2006. godine kao jedan od programa Centra koncepcijski vezan za programske blok koji se odnosi na savremenu umetnost, stvaralaštvo i aktivizam. Od 2007. galerija samostalno radi i ima značajno mesto u programskoj koncepciji Centra. Ovakav način otvaranja programskih segmenta, projekata i aktivnosti u Centru je uobičajen. Pokrene se određena inicijativa, koja u početku ima podršku Centra, čak i mogućnost zapošljavanja i finansiranja, pa kada takva inicijativa počne da funkcioniše, program se dalje razvija u obliku partnerskog projekta. Centar je, na taj način, omogućio osnivanje i razvoj vrlo ozbiljnih programa, organizacija i partnerskih projekata, koji su bitno uticali na zvanične programe kulture i obrazovanja.

MT: Kako biste opisali incident nasilnog prekidao otvaranja izložbe Odstupanje?

LjBR: S obzirom na to da nisam bila uključena u pripreme izložbe, moglo se desiti da ne budem prisutna ni na otvaranju. Međutim, jedna ipak neuobičajena situacija, činjenica da je KONTEKST po prvi put tražio od Centra da uputimo policiji dozvolu za održavanje javne manifestacije, probudila mi je pojačan osećaj od-

veliko usijanje. Kažu da ni na jednom umetničkom događaju do sada nije bilo više policije.

MT: Kako se videlo usijanje?

LjBR: Svi su bili uznemireni, neki ljudi su dolazili... policija... i svi su upozoravali da može da bude vrlo opasno...

Pored obezbeđenja, tu je bila i policija, i u Centru je bilo veliko usijanje. Kažu da ni na jednom umetničkom događaju do sada nije bilo više policije.

MT: Ko je dolazio, neki nepoznati ljudi, ili su to bili organizatori, kustosi i policija?

LjBR: U Galeriju pre otvaranja ne mogu da ulaze nepoznati ljudi, ali ja sad ne mogu da se setim... Ja sam bila unutra, ne napolju... Napolju su bili kordoni i najmanje tri stotine ljudi koji su došli da napadnu izložbu. Ja znam samo za izlazke i ulazke različitih policijskih jedinica, ljudi, nekih posetilaca koji dolaze... Strašna buka napolju, neki posetioci koji ne mogu da prodru kordone i neki koji su već unutra... Ulazi čovek koji cepta rad *Licem u lice* Drena Maljića, a mi treba da otvorimo izložbu... Ja nisam bila neko ko je planiran da otvari izložbu. Ja sam tu bila više kao podrška... Međutim, tu je prisutan i jedan čovek, koji je moj bivši saradnik, Zoran Čalija - Čarli, slikar, znam ga još iz njegove mladosti. Upoznala sam ga zajedno s Milenom Šešić u programima Animacije u kulturi, i ja mu kažem:

- Lepo je što si došao.
- A on meni:
- Ja bih isto nešto rekao.

Izložba u institucionalnom hijatusu

Milica Tomić

Baza za finansiranje bio je upravo jedan takav program, *Školigrlica*, program stvaralačkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta. Kasnije je tu bilo i drugih projekata koje je podržao Grad, ministarstva i razne međunarodne organizacije.

MT: U kom su odnosu Centar za kulturu Stari grad i Opština Stari grad?

LjBR: U zvaničnoj dokumentaciji Opština Stari

govornosti. Na otvaranju i tokom izložbe *Odstupanje* u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine u Novom Sadu nije bilo incidenta; međutim, reakcije u medijima su podigle tenziju u javnosti. Pred otvaranje izložbe u Beogradu, u galeriji KONTEKST, tenzija je sve više rasla, naročito na dan otvaranja. Ja sam celog dana bila na nekim sastancima i u Centru sam došla tek oko 17h. Pored obezbeđenja, tu je bila i policija, i u Centru je bilo

Razgovor s direktorkom Centra za kulturu Stari grad o nasilnom prekidu izložbe *Odstupanje – Savremena umetnička scena iz Prištine*

- U redu biće verovatno prilike... nešto da se kaže.

- Ne, ja bih odmah.

- Ne možeš odmah, ide prvo otvaranje.

Neko od organizatora izložbe mi tad kaže: "Meni je ovaj čovek sumnjiv", a ja kažem: "Ma ne, to je moj saradnik". Sa Čalijem su bili još neki ljudi, ne može odmah da se zna ko je ko dok se ne vidi... Masa napolju, ja se sve više plašim za bezbednost ljudi koji su u galeriji. Ja sam pre svega brinula o životima ljudi koji su unutra... Ja sam u Centru bila za vreme bombardovanja, mi smo sve vreme radili... Vraćanje tih nekih slika i odgovornosti: šta sa ljudima koji su unutra? To je pre svega moja odgovornost. Dolazi sedam sati, a mene neko poziva u kancelariju. Za to vreme Vida Knežević počinje da otvara izložbu. U jednom trenutku sam čula kako Čalija počinje da viče:

- To je sve napravila Ljubica Beljanski-Ristić, sram te bilo, Ljubice! Ja sam tebe voleo! Izadi, Ljubice!

Ne znam šta se sve dešava. Počinju i drugi ljudi da viču i ometaju otvaranje. Čalija me je pozvao, ja izlazim, gledam u kustose, šta da se radi... Međutim, on nastavlja svoju priču: Šta oni nama, šta mi njima... Govori o tome kako izložba nema umetničku vrednost, što znači da je to odbacivanje izložbe kao jednog umetničkog događaja, koji se prebacuje potpuno u drugi plan s jednom jakom notom koja je isključiva, s potpunim odbacivanjem da se izložba sagleda iz perspektive umetničkog događaja, pa i uz sva goruća pitanja vezana za realnost, koja mogu da budu provokativna, bolna, ali mogu i da otvore dijalog. U svakom slučaju, izložba je

događaj koji ne stavlja u prvi plan ono što je aktuelna realnost iako se njome bavi, ona pre svega govori jezikom umetnosti. E sad, ja stojim, i odjednom počinje krug oko nas da se sužava, mislim da Borka Pavićević kreće u dijalog sa Čalijom, tenzija se diže, čuju se megafoni, glasovi izvan galerije se sve više čuju i stiče se utisak da se ovi koji protestuju sve više približavaju. Tu sad postaje veoma opasno, postoji mogućnost da napadači izložbe ulete unutra i ko zna šta urade... Čini mi se da se u tom trenutku Kristijan, koji je bio jedan od kustosa izložbe, okreće prema meni, a ja stojim još uvek sučeljena sa Zoranom Čalijom, stojim i čutim jer hoću da smirim situaciju, hoću da kažem: "Dobro, ali da se otvaranje sada nastavi". Međutim, jedan od kustosa izložbe, Kristijan Lukić, prepostavljam da je on dobio neka uputstva ili informaciju, u jednom trenutku kaže: "Prekinite, prekinite, zatvorite izložbu!"

Ja sam posle izložbe sedeći sa obezbeđenjem, i sa policajcima, vrlo intenzivno razgovarala o izložbi. To su bili mali okrugli stolovi...

Postavlja se pitanje zašto bih ja prekidala ili zatvarala kad nisam ni otvarala... Da je to neko drugi rekao, a ne neko od kustosa, verovatno bih rekla: "Čekajte...". I, naravno, onako pritisnuta, dok svi čute, ja sad stojim, čekam, svi stoje i čekaju... Mislim da nije bilo na meni da zatvorim izložbu. Međutim, ja sam to morala da kažem jer se u takvim situacijama svi okreću prema nekome ko je odgovoran.

MT: Da li je to bio taj prelomni trenutak, trenutak kada ste doneli odluku da zatvorite izložbu?

LjBR: Ja sam zatvorila izložbu jer sam Kristijanov zahtev osetila kao molbu da upravo ja to uradim jer je u tom trenutku bilo potrebno da neko to uradi da bi se nešto sprečilo.... U tom trenutku to je izgledalo kao neko rešenje. Sad kad razmišljam, svi su čutali, svi su bili uplašeni, ali niko nije reagovao. Baš me zanima zašto niko nije reagovao. Možda je time zaista zaustavljena neka veća opasnost. Ja verujem da jeste. Ovo što se sad dešavalo na protestima 17. i 21. februara nije bilo lako zaustaviti. Mislim da je na otvaranju postojala opasnost da sve ode u nekom pravcu... vrlo nesrećnom. Ako je to tako, onda sam ja vrlo srećna i zadovoljna što je neko mogao to da zaustavi, jer i jedan život, život onog mladića u Američkoj ambasadi... Život je život. Zahtev policije je nakon prekida otvaranja izložbe bio da se polako razilazimo, pre svega zbog okruženja... i tada sam ja morala da napišem dopis da je izložba zatvorena. Policija je na osnovu svega što se desilo rekla da ja to uradim i da će oni na osnovu toga poslati zvanični dopis da se izložba ne održava.

MT: Da li ste vi morali da napišete izveštaj na licu mesta?

LjBR: Ne znam, možda i nisam morala na licu me-

sta... Rekli su da pošaljem faksom, ali faks nam nešto ne radi...

MT: Taj izveštaj koji ste pisali, da li vam ga je policija diktirala?

LjBR: Stvarno ne mogu da se setim, sve se dešavalo pod tenzijom, i stvarno ne mogu tačno da se setim da li mi je neko diktirao. Međutim, javno sam rekla da je izložba zatvorena i ja sam zvanično napisala i taj dopis. Centar je ipak institucija, i kao što smo tražili zvaničnu dozvolu da se izložba održi, isto tako policija ima pravo da odluci ili zahteva da nešto ne može da se održi... Sad kad razmišljam, pitam se, ukoliko je otvaranje ove izložbe bio tako veliki rizik... kada se rizične manifestacije prijavljuju, procenjuje se njihova rizičnost... pa zašto nismo onda pre otvaranja dobili zahtev da se izložba ne održi?

MT: Vi ste se, dakle, na zahtev policije osetili obaveznom da zatvorite izložbu, niste mogli reći - NE, neću da potpišem?

LjBR: Postoji nešto što je u tom trenutku bilo važno, a to je odgovornost za bezbednost. Jedno osećanje da nas policija štiti. Ja sam policiju u tom trenutku videla kao nekog ko nas štiti i volela bih da ostanem u tom učešću. Ja mislim da policija nikad neće da vam kaže da nešto morate...

MT: Osim kad vas hapse...

LjBR: Pa nisu nas hapsili, ipak smo bili zaštićeni, niko nije upao unutra, niko se nije penjao po skelama, a napadači su mogli probiti kordone, tri stotine ljudi, kamenice, molotovljevi koktelji... ali, nije se desilo. Policija je ostala tu i sledećih dana.

MT: Zašto je Centar prekinuo s javnim programima nakon izložbe Odstupanje?

LjBR: Upravo zbog bezbednosti onih koji rade tu i dolaze u Centar. Ja sam imala namjeru da nastavimo sa programima... I upravo dok sam sutradan po zatvaranju izložbe sa saradnicima pravila dogovore u vezi sa organizacijom Seminara za mlade, čula se užasna lomljiva, neko je razbijao staklo na ulaznim vratima.

Policija je stalno pitala: "Kada ćete da skinete izložbu... dok god su vam radovi tu, dotle niste bezbedni, dotle postoji opasnost...", što mi je, negde, logično.

Čovek iz obezbeđenja nas je smestio u prostorije Centra gde se činilo da smo bezbedniji i sigurniji, devojke su počele da plaku, uopšte nije bilo naivno. Naime, radovi umetnika izložbe Odstupanje još uvek su bili na zidovima, kao stalno prisutna pretnja... Policija je stalno pitala: "Kada ćete da skinete izložbu... dok god su vam radovi tu, dotle niste bezbedni, dotle postoji opasnost...", što mi je, negde, logično.

MT: Kako vi vidite izložbu? Kakav je vaš odnos prema činjenici da je izložba otvorena deset dana pred 17. februar?

LjBR: Moj odnos je jasan samim tim što je KONTEKST omogućeno da se izložba održi u Centru, u kome sam ja direktor, što ja nisam postavljala uslove ili

zahtevala da se izložba ne održi... Imala sam apsolutno poverenje i u kustoskinje, i u radnu grupu koja je pripremala ovu izložbu, bez obzira na reakcije na izložbu u Novom Sadu, napade u medijima itd. Očigledno da su neke stvari propuštene u okviru procesa organizovanja i najavljuvanja izložbe. Možda je u najavi izložbe trebalo da se prenese težište na dijalog i da izložba ne upadne isuviše u političku priču, da se ne svede sve na priču o jednom radu, radu *Licem u lice*, koji se, nažalost, razumeo kao plakat. Čini mi se da su i novinari bili lišeni informacija. Mislim da je nedostajala informacija o tom radu, kao i o tumačenju tog rada. Ja sam posle izložbe sedeći sa obezbeđenjem, i sa policajcima, vrlo intenzivno razgovarala o izložbi. To su bili mali okrugli stolovi o tome šta je izložba, šta ona znači, i kako sam ponosna na način kako smo, na primer, razgovarali o radu *Bejbi Dol/Dan posle* mlade umetnice Alkete Džafe Mripe. Možda nije bila u pitanju masovna edukacija (smeje se)...

MT: Kako vidite nasilan prekid otvaranja izložbe u odnosu na kontekst umetničke scene Beograda?

LjBR: U kom obliku sama scena unutar sebe komunicira, to je pitanje. Prekidanje izložbe je podstakao

Foto: Milica Lopičić

umetnik. Mislim da umetnici i različiti umetnički kružovi ne podržavaju jedni druge, isključivi su, a onda se ta zatvorenost prenosi dalje i na odnos sa institucijama, između institucija, kao i sa udruženjima, organizacijama, neformalnim grupama..., a to je takođe nešto o čemu sada, u ovom trenutku mora ozbiljno da se razmišlja. To je saradnja institucija kulture s nevladinim sektorom, otvorenost institucija da pruže podršku nevladinom sektoru. Koliko su kulturne institucije spremne da podrže program nevladinih organizacija? Koliko je neophodna inicijativa da se neformalne organizacije uključu u redovan program institucija kulture i da se ti programi vode dalje zajedničkim radom, da grade zajedničke programe koji mogu dalje da se razvijaju i opstaju? I mislim da je u tom smislu podrška Grada i Ministarstva veoma važna.

MT: Dobro, kako se onda ova slika, situacija koju opisujete, reflektuje na ovu konkretnu situaciju zatvaranja, zabrane izložbe Odstupanje?

LjBR: Svi su osudili nešto što je bio napad i pritisak odnosno nasilno prekidanje jedne izložbe. Postavlja se pitanje da li je jedno ovakvo dešavanje samo stvar Napona i KONTEKSTA kao organizatora, galerije KONTEKST, Centra... Ko je taj ko može i treba da stane i da događanja oko ove izložbe i da pokrene pitanja njenog prekidanja i zatvaranja? Ili je za ovakva dešavanja odgovoran samo onaj ko je to organizovao. Ali, na kraju, ja postavljam pitanje i mene zanima: ako je Muzej s vremenem umetnosti Vojvodine video značaj ove izložbe i otvorio instituciju za Napon i KONTEKST, zašto se to nije desilo i u Beogradu? Mislim da je u nekim novinama, u štampi, postavljeno to pitanje: "Zašto je jedna mala galerija preuzela na sebe tako veliki rizik...?".

MT: Kako vi razumete aktivnosti RUK-a?

LjBR: Događaj, prekid izložbe, ne sme da se zatvori sam u sebe, već da se postavi kao jedna šira priča koju živimo i koja nas se svih i te kako tiče.

Foto: Navijač

Za sada bez dobre politike...

Svebor Midžić

Da li se sećate filma *Za sada bez dobrog naslova* reditelja Srđana Karanovića? Pre gotovo dvadeset godina ovaj film osvojio je Srebrnu arenu za režiju na filmskom festivalu u Puli. Beogradska kritika nije imala puno razumevanja za ovaj film, koji je ocenila kao nedovoljno hrabar i/ili *istinit*. Što je prilično smešno kada se ima u vidu da baš ovaj film problematizuje odnos jednog događaja i istine o njemu.

Kao superioran i hrabri u svakom pogledu, deo kritike je ocenio film Žarka Dragojevića *Kuća pored pruge*, koji prati sudbinu Srba izbeglih sa Kosova i njihove pokušaje da se prilagode novonastaloj situaciji i sredini.

Ono što kritika, koja je sudila o filmu uglavnom na fonu vladajuće ideologije, nije mogla da uvidi, to je da Karanovićev film nije samo film, već i ključ za čitanje svih predašnjih i naknadnih pokušaja bavljenja problemom Kosova iz pozicije Srbije pa, paradoksalno, i sada pomalo zaboravljenog Dragojevićevog filma.

Karanović svoj film gradi oko jednog međuetničkog incidenta na Kosovu. Mladi je brutalno unakažen pošto je ušao u ljubavnu vezu s Albankom. Beogradski reditelj odlazi, opremljen video-kamerom i u pratnji glavne glumice, da snimi neposredne učesnike tog događaja.

ducenata, imenuje svoj projekat i da ga uopšte realizuje. Zar ovo nije poput dva desetogodišnjeg odnosa Srbije prema Kosovu? Srbija postavlja pitanje Kosova i njegovog samo-opredeljenja kao negativni fenomen, koji baš kao mesto lišeno pozitivnog sadržaja postaje konstitutivni element političke borbe u ruševinama jugoslovenskog društva.

Kosovo kao prazno mesto onda postaje predmet stalne kolonizacije sadržajima i polje ideoške borbe. Nemogućnost protagonist Karanovićevog filma da imenuje svoj film i izade na kraj s pro-

Prvo, izložbu je otvorio predsednik Pokrajinske skupštine Bojan Kostreš u Novom Sadu, u jeku predizborne kampanje, uz izjavu da su *ti umetnici naši građani*. On je, dakle, u ovoj izložbi prepoznao mogućnost da se još jednom artikuliše vladina politika – Kosovo kao bantustan¹ (manje od nezavisnosti, više od autonomije).

Zatim je izložba zatvorena zajedničkim delovanjem ULUS-a, udruženja izbeglica, uličara i policije, koji su nasilno sprečili otvaranje u Beogradu. Nasilna reakcija je delom potekla od toga što je

Foto: Sascha Fülscher

Kosovo kao prazno mesto onda postaje predmet konstantne kolonizacije sadržajima i polje ideoške borbe. Nemogućnost protagonist Karanovićevog filma da imenuje svoj film i izade na kraj s producentom, kao i njegovo, gotovo žurnalističko, insistiranje na verodostojnosti i *ljudskoj prići*, samo je simptom manjka bilo kakvog političkog određenja spram tog događaja. Bez politike nema ni naslova filma, znači ni filma samog. Nema politike, nema ni umetnosti.

đaja, policajce koji ispituju slučaj i porodice dvoje zaljubljenih, kako bi na taj način prikupio materijal za svoj sledeći igrani film. Preko zvaničnih televizijskih snimaka, video-zapisa izjava aktera incidenta i razgovora s producentima, pratimo rediteljev pokušaj da od tog materijala stvari građu za igrani film, da narativizuje incident. Tamo gde on vidi Šekspira, njegovi sagovornici pronalaze crnu hroniku. Tamo gde on vidi dramu, njegovi producenti se nadaju komediji.

Probijajući se kroz šumu nesporazuma, ova ljubavna tragedija postaje neka vrsta dnevnika nervnog sloma jedne države, koji podcrtava nemogućnost protagonisti da, i pored zahteva pro-

ducentom, kao i njegovo, gotovo žurnalističko, insistiranje na verodostojnosti i *ljudskoj prići*, samo je simptom manjka bilo kakvog političkog određenja spram tog događaja. Bez politike nema ni naslova filma, znači ni filma samog. Nema politike, nema ni umetnosti.

Dvadeset godina kasnije, izložba *Odstupanje*, grupna izložba albanskih umetnika sa Kosova, dakle malo parče Kosova izmešeno u galeriju, rezultat istraživačkog rada grupe kustosa iz Novog Sada i Beograda (izložba koja je na engleskom nazvana *Exception – Izuzetak*, što nam govori da je ovo izložba bez dobrog naslova), doživila je trostruki upliv politike.

Poslednje, ali ne i ponajmanje bitno, nakon nasilno isprovociranog zatvaranja izložbe, gotovo sve institucije kulture su se oglasile u horskom muku, uz po koju neoprezno izrečenu polupravatu kritiku

ovom izložbom narušen tih konsenzus od SANU do Đorđa Balaševića o Albancima kao narodu bez kulture, koji ne može imati umetnost, pa samim tim ni umetnike. Albanci kao moderni politički subjekt na Kosovu, a ne kao remetilački faktor odnosno kolonizirano stanovništvo, bili su i ostali najtraumatičnije mesto srpskih politika XX veka. Oni su nezgodni svedoci toga kako se zarad ostvarenja kosovskog mita sprovodilo kolonijalno osvajanje Kosova.

Poslednje, ali ne i ponajmanje bitno,

nakon nasilno isprovociranog zatvaranja izložbe, gotovo sve institucije kulture su

se oglasile u horskom muku, uz po koju

neoprezno izrečenu polupravatu kritiku

ku. Ovaj muk je, u stvari, osuda *dnevne politike* kojom je ova izložba natopljena.

Posebno su zanimljive one institucije, poput Ministarstva kulture Republike Srbije i Sekretarijata za kulturu grada Beograda, koje su se oglasile tumačеći zatvaranje izložbe kao pitanje policijsko-bezbednosnog delovanja i time pokazale da dosledno veruju da se politika vodi samo i uvek pendrekom. Pored svoje na rečima jake osude vaninstitucionalnog nasilja, ove institucije nisu probale da se pozitivno odrede prema izložbi, ili da na bilo koji način omoguće da se ona ili otvoriti ili bar povede javna diskusija o njenom zatvaranju.

Institucije kulture i pojedinci koji se nisu odredili javno prema izložbi *Odstupanje*, kao i one institucije i pojedinci koji veruju da je pitanje ove izložbe prvenstveno pitanje alokacije i upotrebe policije, dele uverenje, ili bolje reči nadu, da postoji nekakva *dnevna politika*, koja je potpuno različita od nekakve prave, *transcendentne* politike, za koju u umetnosti ima mesta. Posledica toga je i stava da sve dok ti na srcu leži *prava* politika, možeš ignorisati povremene *dnevno-političke* ispade i sitnice. Baš naprotiv, politika, a to naravno uključuje i politiku savremene umetnosti, jeste nešto što se praktikuje svakodnevno. Čavo politike je u detaljima svakodnevice i svaka politika je pre i posle svega dnevna politika.

Njihova politika je politika tih kolaboracije sa zatvaranjem izložbe, privatnih osuda i javnog čutanja, podrške policiji i nejasnog humanizma.

Kosovo je baš danas i baš ovde osnovni etalon, nulta institucija politike u Srbiji. Svako njegovo pojavljivanje u javnom diskursu Srbije izaziva pokušaje svih političkih aktera da ga nasele svojim simbolima i konceptima.

Izložba *Odstupanje* u momentu svog zatvaranja u Beogradu stupila je na ono mesto koje Kosovo zauzima u strukturi ideoloških odnosa u Srbiji danas i doživela je identičnu sudbinu kada su je kao takvu prepoznali politički akteri. Isti oni koji su tokom devedesetih vodili na Kosovo politiku apartheida i zločina ili su se s njom prečutno slagali.

Ukoliko je propuštena prilika da se stvari jasna politika emancipacije, koja bi imala snage i smelosti da kao svoj zahtev postavi: Kosovo za sve! – onda danas makar u polju u kojem se desila ova izložba moramo postaviti jasan zahtev za ponovno otvaranje izložbe *Odstupanje*. Taj zahtev bi mogao stati u jednu rečenicu, a to je: Umetnost za sve!

¹ Bantustan – „Domovina“, teritorija koja je nekada bila izdvajena za crne stanovnike Južne Afrike i Namibije kao deo politike apartheida.

PETAR:

Mnogima je seda kosa kruna na glavi, a vaša seda kosa predstavlja sramotu, kako vama, tako i vašoj ožalošćenoj porodici. Adem Jašari da je živ, počastio bi vas nožem, kao sto je to u radio srpskim ženama i srpskoj deci. Pozdravljamo drugarice (uspit im spominjemo kompletanu familiju), i ne brinite, svaki Šiptar je Adem Jašari, tako da ćemo vas isprati kod njih i ostaviti vas da doživotno s njima uživate. Doduše, ne zna-

mo baš da li ćete i kada stići na red kao njihove pete ili šeste žene, ali ne očajavajte, već strpljivo čekajte.

DAISUKE:

Šaljem vam svoju nedvosmislenu podršku povodom divljačkog uperenog protiv vas. Ovaj događaj predstavlja veliku štetu za demokratiju i ravnopravnost svih građana, bez obzira na nacionalna opredeljenja. Ljudi koji na ovaj način ruše demokratiju stvaraju istovremeno veli-

ku nestabilnost i nesigurnost u društvu uopšte. Ovakvi postoje i u Japanu, gde ja živim. Desničari su napali izložbu koja se bavi zločinima japanske carske vojske tokom Drugog svetskog rata, pa su organizatori bili prinuđeni da je ranije zatvore. Mi smo dužni da se borimo protiv takvih tendencija i da čuvamo slobodu govora i izražavanja. Iskreno se nadam da će ovo krivično delo biti istraženo a počinoci kažnjeni, te da će vam se omogućiti da nesmetano otvorite izložbu.

MILENA:

Strašno je što *Obraz* uspeva da postigne ono što želi: da zaplaši, spreči, zabrani... Dakle – oni vode kulturnu politiku... Da li cenzure ima u Srbiji? Ima, naravno, jer se strahovlada ulice ne sprečava.

ANDREJA:

drag/e,
Sve je to super, no zar ne mislite da za tu izložbu možda nije pravi trenutak?

Foto: Vladan Jeremić

Odjeci i reagovanja

Ministarstvo kulture Republike Srbije najoštrije je osudilo vandalski čin na otvaranju izložbe *Odstupanje* uz konstataciju da to predstavlja napad na osnovne principe tolerancije i temelje građanskog društva u Srbiji, poštovanje kulturne raznolikosti, slobode javnog govora i umetničkog izražavanja. U saopštenju stoji da je neophodno obezbediti uslove da se ova izložba u Srbiji održi u najavljenom terminu, čime bi javnosti bilo omogućeno da se upozna sa sadržajem ove izložbe i o njoj doneše sud. Ministarstvo je pohvalilo ulogu policije u incidentu smatrujući da je policija reagovala ispravno i u okvirima nadležnosti, te da je blagovremeno zaštićena bezbednost građana.

Sekretariat za kulturu i Grad Beograd osuđuju nasilni čin pripadnika nacionalističke organizacije *Obraz* i prekid izložbe naglašavajući da je Beograd metropola koja se bori za suštinsku koegzistenciju različitosti. S obzirom na to da ne postoji razlog koji može opravdati ovaj vandalski akt, gradske institucije smatraju da je ovakva nasilna reakcija, bez razumevanja suštine umetničkog čina, usmerena isključivo ka podizanju tenzija.

Koalicija protiv diskriminacije (Anti Trafficking Centar, Centar za unapređivanje pravnih studija, Gayten-LGBT, Gej strejt alijansa, Inicijativa mladih za ljudska prava, Inicijativa za inkluziju VelikiMali, Labris - organizacija za lezbijska ljudska prava, Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji, Švedski helsinski komitet za ljudska prava, Udruženje studenata sa hendihekonom) zahteva najoštrije kazne za učesnike organizovane grupe, traži

od kulturne i političke javnosti da osudi ovaj antivilizacijski čin i poručuje javnosti da će se svim snagama boriti protiv lažnih patriota, koji licemerno zloupotrebljavaju određena politička pitanja kako bi se obračunali sa svojim neistomišljenicima.

“Vlast mora primeniti oštru kaznenu politiku protiv klerofašističkih organizacija” – piše u saopštenju organizacije **Žene u crnom** i naglašava da ovo nije prvi slučaj da pripadnici “Obraza” i slične desničarske organizacije onemogućavaju akcije građana i građanki Srbije. **Žene u crnom** smatraju da ovakvu atmosferu mržnje i nestabilnosti u Srbiji stvara preovladjujuća nacionalistička ideologija Vlade i Parlamenta. Ovom saopštenju pridružile su se i sledeće organizacije: **Komitet pravnika za ljudska prava, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Fond za humanitarno pravo, Incest-trauma centar, Glas razlike, Rekonstrukcija ženski fond, Inicijativa mladih za ljudska prava, Helsinski odbor za ljudska prava, Škart i Mreža Žena u crnom**.

“Sprečavanje izložbe je jasan signal šta očekuje Srbiju” – poručuje Grupa nevladinih organizacija **Građanska Vojvodina** i upozorava da Srbija može postati zemlja u kojoj će se redovno uskraćivati umetničke slobode i slobode izražavanja, u kojoj će se na meti organizovanih nasilnika naći svi oni koji su drugaćiji u nacionalnom, verskom ili političkom smislu. Organizaciju **Građanska Vojvodina** čine Nezavisno društvo novinara Vojvodine, NVO-centar za regionalizam, Helsinski odbor za ljudska prava u Srbiji, Građanski fond *Panonia*, NVO *Otvoreni licej* iz Sombora i Građanska akcija iz Pančeva.

Družba scena (Inicijativa samoorganizovanih grupa i organizacija iz oblasti savremenih umetnosti, teorije i aktivizma) osuđuje ponašanje policije, koja je pokazala simpatije prema klerofašistima i nacionalistima tako što je zabranila posetiocima izložbe da uđu u galeriju, a dozvolila ulazak čoveku koji je pretio kustosima kamenicom i vandalima koji su uništili umetnički rad Drena Malića *Licem u lice* i upućuje pitanje javnosti: „Da li je policija čuvala izložbu od kriminalaca, ili je čuvala kriminalce od zakona?“. Ova inicijativa se pridružuje zahtevima da se nasilnici identifikuju i procesuiraju u skladu sa zakonom i zahteva da se izložba odmah neometano nastavi.

Društvo istoričara umetnosti Srbije protestuje protiv zatvaranja izložbe, pruža podršku autorima izložbe i izražava duboko žaljenje zbog tog da što je brutalnim činom ukinuta osnovna premissa umetnosti, komunikacija, i zamjenjena agresijom. Društvo je izrazilo zabrinutost zbog konfuznog reagovanja organa bezbednosti i njihove nespremnosti da omoguće održavanje izložbe i zahteva bar naknadno individualizovanje vinovnika i njihovo kažnjavanje.

Omladina Lige socijaldemokrata Vojvodine zatražila je juče zabranu rada Otačastvenog pokreta *Obraz*, zbog „šovinističkog divljanja pripadnika te organizacije“. Omladina LSV-a smatra da je ponašanje policije skandalozno zbog tog da se toj organizaciji, koju je MUP Srbije još 2005. godine okarakterisao kao klerofašističku, dopušta da nesmetano ugrožava prava, slobode i bezbednost građana Srbije.

Od političkih stranaka oglasile su se **G17** i **LDP**, koje su u svojim saopštenjima osudile nasilno prekidanje izložbe *Odstupanje* u Beogradu.

LEILA:

Pa ovo je nevjerojatno!!! Ja sam tooooliko popizdila sada, ma nemam rijeći! Ima li kraja više ovim pizdarijama?! I kad mi neko idući put kaže: " Umjetnost nema granica....", ja će mu fakat opaliti šamar! Ne dajte se & Be Well and Prosper

ANONIMNI:

Ja ne znam da li ste trenutno u nekoj sekci ili možda u nekoj američkoj gospodarskoj organizaciji, koja trenutno radi

na tome da uništi srpski narod, ali možete svi kolektivno da mi popušte kurac i da mi poližete jaja, sve zajedno sa vašim šiptarskim prijateljima kojima želim da nikad ne prestanu da se prevrću u grobovima.

Sve najgore, Bog će vas poslati u Pakao.

RATKA:

Užasno je to što vam/nam se dešava!! Iskreno se nadam da će policija i vlast pokazati da nismo u devedesetim, te

da će pojedince staviti na pravo mesto kako bismo izbegli ponovnu zamku kategorizacije i poistovećivanja. Nadam se da pomeranje granica unutar art-a neće još dugo biti vezano samo za politiku i hvatanje kriminalaca.

NIKOleta:

Upravo sam se vratila iz Leskovca i Vranja, gde sam i čula šta se dogodilo. Vidim da Druga scena, na čijoj sam mejl-listi, priprema saopštenje, ali i ja

kao umetnica imam potrebu nešto da uradim. Zato vam se obraćam direktno, makar zbog podrške ako ništa drugo.

JELENE VESIĆ:

Moja tendencija je odbrana **politike izložbe** nasuprot medijskog senzacionalizma i dnevne politike države Srbije. To je polje u kojem možemo suvereno da delujemo.

Komunikacijski broom

Nebojša Milikić

Blog kao blog ima šarm i na čudesan, ali i naporan način uključuje i sažima sve prednosti i mane javnog pisanja dnevnika, SMS i e-mail dopisivanja, telefonskog razgovora i umereno moderiranog Hajd Park Kornera.

Otuda, nije ni čudo što, kao i neka kafanska bašta, može lako da proizvede komunikacijski broom koji, kao za inat, bez obzira na zamornu frekvencu ili opseg, na dobar način svedoči o sudaru i otporima sredine i vibrantnosti izabrane teme.

Meni je blog prilika da nastavim sve ono što i inače pokušavam da radim u projektu Flux, da zamećem razgovor i kavgu o umetnosti na za to nepredviđenom mestu i na nepredviđen način. Na prvom postu Milice Tomić na Blogu B92, *Koreanska razglednica sa Kosova*, skoro po prvi put kod nas, progovorio je onaj ropot o tome šta mi u stvari mislimo, a ne govorimo o umetnosti; ropot, koji,

prateći te misli tavori i šunja se ispred galerije i iza galerije, odjednom je postao javno izloženi stav i odmah se pretvorio u kavgu. Vrlo važno otkriće je s kim se sve i kako možete dopisivati i svađati o umetnosti i, posledično, o politici.

Moje dosadašnje iskustvo čitanja i pisanja jeste da se ljudi ustručavaju, oprezno napipavaju put do teme ili odrešito odbacuju tezu rada ili nekoga ko ga interpretira. Zajednička strategija obe ove takte je da učesnici i učesnice u diskusiji navodno ne žele da se mešaju u nešto što ne razumeju i da sve treba ostaviti struci i poznavacima - profesionalcima. Time se umetnost približava statusu koji u ovdašnjoj javnosti ima politiku.

I zaista, dok je izložba *Odstupanje* bila zatvorena, samo su obezbeđenje, policija i profesionalci mogli tajno da uživaju u nedoličnom projektu KON-TEKSTA i Napona. U periodu mira i asa-

Foto: Eduard Freudmann

nacije izložbe, lokaciju je obišao i kustos Opštine Stari grad Saša Janjić. On se, pretpostavljamo, složio s komandirom policije da građani ne pokazuju interesovanje za izložbu, koja je samim tim još nižeg umetničkog dometa i predstavlja, u stvari, uznemiravanje umetničkog dometa kao takvog. I šta tu ima više da se diskutuje?

Jedna koleginica pitala je otkud svim tim ljudima vreme za čitanje i pisa-

nje blogova. Odgovor je da je to ono isto *otkud vreme* koje odnekud imaju ljudi koji se bave open sorsom, filozofiranjem ili umetnošću – niotkud. Nije teško zaključiti koliko je ova pozicija nedokučiva instanci cenzure. Zbog toga, valjda još jedino na blogovima i postoji prostor za slobodno razmišljanje i diskusiju – uko-liko su to još uvek procedure inervacije i artikulacije ropota.

Foto: Jovan Jakšić

MILICA TOMIĆ

Muke s umetnošću

Blog B92, post *Muke s umetnošću*, u kome je, dan nakon zatvaranja izložbe *Odstupanje*, autorka Milica Tomić napravila prvu analizu zatvaranja i zabrane izložbe i objavila većinu radova sa izložbe. Diskusija je imala 450 komentara.

<http://blog.b92.net/>

Koreanska razglednica s Kosova

Na Blogu B92, u postu autorke Milice Tomić, po prvi put se pojавila recenzija izložbe *Post scriptum* Čedomira Vasića, u kome autorka teksta, umetnica, analizira izložbu i kontekst izložbe drugog umetnika sa sadržajem vezanim za Kosovo. Oko 200 komentara i jako živa i oštra diskusija.

<http://blog.b92.net/>

JELENA VESIĆ

The interruption of the exhibition 'Exception:Contemporary Art Scene from Prishtina'- Two eyewitness account

Na amsterdamskom portalu *Labforculture* Jelena Vesić objavljuje blog novelu iz tri nastavka u kojoj analizira okolnosti zatvaranja izložbe *Odstupanje*. Jelena Vesić pristupa ovom događaju kao incidentu i za tu priliku prisvaja metod policijskog uviđaja, prema kojem istina

postaje istina samo ako je potvrde dva svedoka i ako je priložen dokazni materijal. Među okolnostima zatvaranja izložbe Jelena Vesić pominje formu nacionalne umetničke reprezentacije i institucionalizaciju savremene umetnosti u okvirima politike evropskih integracija. Subjektivni kadar i govor u prvom licu pojavljuju se u ovom izveštaju kao referenca na blogersku ratnu reportažu koja je sa ratovima u Iraku i Avganistanu po prvi put pobedila klasično profesionalno novinarstvo i ukorenjenu dogmu o neutralnosti i objektivnosti izveštavanja. Jelena Vesić je trenutno angažovana kao kolumnista portala *Labforculture* na kome se bavi izveštajima i kritikama vezanim za prostor bivše Jugoslavije i probleme perifernog kapitalizma. Gost-svedok u ovom izveštaju je Vladimir Jerić.

<http://www.labforculture.org/>

NIKSON

Još malo o izložbi

Blog B92, treći post posvećen zatvaranju izložbe *Odstupanje*, nastao je tako što je bloger pod nikom nikson živo učestvovao u diskusiji na postu Milice Tomić *Muke s umetnošću*, postu koji je bio posvećen zatvaranju izložbe *Odstupanje*. Dva dana nakon toga, nikson u svom autorskom

postu objavljuje nov tekst o zatvaranju izložbe. To mu je bio prvi autorski tekst na blogu. U uvodu autor kaže da nije imao nameru da svoj prvi autorski post posveti zatvaranju izložbe, ali da ga je diskusija na postu *Muke s umetnošću* senzibilizirala za pitanja koja su se tu otvorila.

<http://blog.b92.net/>

DEJAN STANKOVIĆ

Guranje prsta u oko

Blog B92, post *Guranje prsta u oko* nastao je kao pokušaj da se prepredi post Milice Tomić o prekidu izložbe *Odstupanje*. Prvi put se informacija o prekidu izložbe *Odstupanje* pojavila na postu koji se nije bavio zatvaranjem izložbe, nego je bio posvećen nekoj sasvim drugoj temi. Kada je videla da je neko preneo informaciju o prekidanju izložbe, Milica Tomić se uključila u raspravu i iznela prvo svedočenje iz perspektive osuđenog očevica. Dejan Stanković, VIP-bloger

B92, tokom diskusije bio je nezadovoljan informacijom i procenom Milice Tomić o razlozima zatvaranja izložbe. Na nagovor ostalih blogera, Milica Tomić obećava da će sledećeg dana napraviti iscrpan post o zatvaranju izložbe. Te iste večeri Dejan Stanković postavlja post

Guranje prsta u oko, čiji je naslov najbolja ilustracija i teza teksta: izložbu je trebalo zatvoriti zato što je ona guranje prsta u oko građanima Srbije.

<http://blog.b92.net/>

NEBOJŠA MILIKIĆ

Umetnost politike

Blog B92, post u kome autor Nebojša Milikić analizira i rekapitulira dotadašnju diskusiju na postovima Bloga B92 o vezi umetnosti i politike i eksplikite uvodi problem osamostaljenja Kosova u kontekstu savremene umetnosti, temu o kojoj se najviše raspravljalo na dotadašnjim postovima posvećenim umetnosti.

<http://blog.b92.net/>

Politika umetnosti

Blog B92, post u kome autor Nebojša Milikić rekapitulira prethodnu diskusiju sa svog posta *Umetnost politike* i zaoštrava tezu o odnosu umetnosti i politike.

<http://blog.b92.net/>

Umetnost s Kosova

Blog B92, na kome autor Nebojša Milikić uvedi primere i nanovo diskutuje o umetničkim delima koja su najčešće bila predmet diskusije u prethodnim postovima posvećenim vezi umetnosti i politike.

<http://blog.b92.net/>

Šta štampa štampa

Pregled tekstova o incidentu

Ivana Marjanović

Arsenijević, Vladimir,

Pop-ikonoklastici u akciji,

Politika, 21.02.2008. www.politika.co.yu

Vladimir Arsenijević u tekstu *Pop-ikonoklastici u akciji*, interpretirajući rad *Licem u lice*, piše da u njemu nema zaista ničeg što bi izazvalo bilo čiji bes samo kad bi jezik ironije kojim se autor služi bio iole razumljiv našim vajnim braniteljima srBstva, koji su još jednom demonstrirali svoju nesposobnost da razumeju i svare iole kompleksniju poruku. Ironija se, po ko zna koji put, pred našim očima sudarila s apsolutnom nesposobnošću da bude shvaćena. Analizirajući komantar izvesnog Marka na sajtu dnevnog lista *Press*, Arsenijević zaključuje da, ako je cilj nove umetnosti da podstiče na duboko, suštinsko preispitivanje zadatih *vrednosti*, onda se ova nesudena izložba kao i *uništeni* rad može proglašiti apsolutnim uspehom. Dodajući da se *umetnost ne uništava lako*, autor ističe da je *Obraz ovim, zapravo, nasankan*, i to po principu: „Ko se poslednji smeje...“.

Freudmann, Eduard, Ivana Marjanović,
The exception proves the rule,
Reartikulacija, Artistic-Political-Theoretical-Discursive-Platform and Journal, no. 3, March, Ljubljana, 2008. www.reartikulacija.org

Eduard Freudman i Ivana Marjanović u tekstu *The exception proves the rule* (Izuzetak dokazuje pravilo) daju pregled događaja oko nasilnog zatvaranja izložbe *Odstupanje* ističući ulogu političke scene, medija, nasađa i, na kraju, policije. Autori zaključuju da je izložba reprodukovala srpsku represivnu politiku na Kosovu, da je *demokratski* deo srpskog društva talac nacinalističkog konsenzusa i stoga paralizovan kada treba uzeti poziciju, da srpsku kulturnu politiku vode ultranacionalističke snage, da je predstava Jašarija mogla biti zamenjena bilo kojom drugom sa izložbe, kao i da je razlog nasilja bilo suočavanje reakcionarnih snaga i njihovog kultur-rasističkog stereotipa *necivilizovanih Albanaca* sa savršeno artikulisanim umetničkim pozicijama prištinske savremene umetničke scene.

Vujanović, Ana, In collaboration with the actors of the Other Scene,
No Exception/Nema Odstupanja!,
Reartikulacija, Artistic-Political-Theoretical-Discursive-Platform and Journal, no. 3, March, Ljubljana, 2008. www.reartikulacija.org

Ana Vujanović u saradnji sa Drugom scenom u tekstu *NO EXCEPTION! (NEMA ODSTUPANJA!)* piše da danas u Srbiji činjenica da albanski umetnici izlaze svoje radove predstavlja, nažalost, kontroverznu informaciju. Osuđujući masovne medije, koji su sa preciznim političkim planom ili, jednostavno, bez odgovornosti odigrali ogromnu ulogu u podizanju tenzije i podeli javnosti, autori teksta pišu da bi razumna i adekvatna analiza rada *Licem u lice* Drena Maljića (koju oni u tekstu daju), da je postojala u medijima, sprečila nasilje i dala mogućnost publici da rad vidi i da sud o njemu. Takođe, autori ističu da ovaj primer dokazuje da problematizacija suštinskih pitanja jednog društva putem umetnosti jeste moguća, ali možda ne uvek onako kako mi očekujemo. Autori zaključuju da nasilno zatvaranje izložbe nije eksces, izuzetak koji remeti noramlan društveni život, već je ono simptom.

Živanović, Miloš,

Jašari has just left the building,

Beton br. 39, 19.02. 2008. www.elektrobeton.net

Miloš Živanović u tekstu *Jašari has just left the building* piše o ne-reakcijama srpske političke i umetničke scene na incident, ističe paradoks o prihvatljivim i neprihvatljivim pop-ikonama (uključujući *pop-ikone* Tomu i Borisa) i ukazuje na činjenicu da je Če Gevera u desničarskoj Srbiji odavno prihvaćen kao pop-ikona iako je, kao i Jašari, ratnik i iako je opaki levica. Autor se na kraju pita šta je Borisov aktioni plan u vezi s napadom klerofašista? On ističe da nije tačno da je bio nepogodan trenutak za izložbu, a uništena slika nema nikakve veze s nezavisnošću Kosova (osim što, verovatno, ne bi ni mogla nastati na Kosovu da teritorija odavno nije izvan srpske države). I pita da li Boris razume da će posle Šiptara, pedera, Židova, umetnika, Cigana... na red doći i on sam?

Gaspar Kralj, Bojana Piškur,

Iz Oči u oči,

Delo, Ljubljana

U tekstu *Iz oči u oči*, koji je objavio slovenački dnevni list DELO, autori teksta se bave problemom odnosa politike i umetnosti na izložbi *Odstupanje*. Autori teksta se identificuju s tezom prištinskog umetnika Alberta Hete i filozofa Agona Hamze, koji, komentarišući domete izložbe *Odstupanje*, uočavaju kako je osnovni problem izložbe potpuno odsustvo politike i naivno identifikovanje autora izložbe i umetnika sa trendi-pozicijom politički korektnog govora, koji je najbolje izražen stavom kosovskog umetnika Erzena Školjoljija: "Mi (umetnici) nismo u umetnosti da bismo zauzimali poziciju ili moralizirali".

Nasuprot apolitičnoj poziciji izložbe *Odstupanje*, autori teksta citiraju mišljenje Agona Hamze: "Umetničko delo ne može da bude ništa drugo do političko. Zato i treba naglasiti da izvan polja politike umetnost i ne postoji. Umetnost mora biti projekt emancipacije, a to je jedini način kako umetnost uopšte i postoji".

Autori teksta na kraju zaključuju da, ako se osluškuju glasovi iz Beograda, Beograd poručuje da traumatično iskustvo nije povezano samo sa unistavajućim pohodom neonacista niti samo sa inercijom vladajućih kulturnih politika, nego najviše sa problematičnim mukom njihovih kolega sa Kosova.

Bošković, Aleksandar,

Srbija na izložbi,

www.pescanik.net, 15.02.2008.

Aleksandar Bošković u tekstu pod nazivom *Srbija na izložbi* kritički analizira sprečavanje otvaranja izložbe *Odstupanje* u svetu procesa koštunizacije Srbije – procesa čija je suština razgrađivanje svih kulturnih i civilizacijskih postavki jednog društva uz pomoć imponentnih državnih institucija, odabranih državnih analitičara, jačanja represivnog aparata, ali i svesne i totalne destrukcije svega što je u vezi sa znanjem i obrazovanjem. Ukazujući na psihozu srpske stvarnosti, gde su želje, ideje i misli pripadnika srpske političke elite u stvari realnost, Bošković predviđa uvođenje vanrednog stanja kao nastavak onoga koje je Milošević već uveo 1987. Autor zaključuje da je nasilje viđeno u centru Beograda 7. februara 2008. samo naznaka onoga što dolazi.

najavljuje:

22. april, 19h,

Sala simfonijskog orkestra, Niš

RUK (Radnici u kulturi) i OGI (Odbor za gradjansku inicijativu) organizuju razgovor:

VANREDNO STANJE U UMETNOSTI?

Predstavljanje prvog broja

Glasila Radnika u kulturi 7. FEBRUAR

25. april, 17h,

Muzej "25 maj", Beograd

Razgovor o umetnickom delu:

Petar Lubarda: Kosovski ciklus

Razgovor o umetničkom delu je diskusioni autonomni prostor savremene umetnosti osnovan 2002 godine. Tokom šest godina rada RUD je kroz seriju diskusija o izabranim aktuelnim radovima savremene umetnosti umetnika iz Srbije i regiona okupio tridesetak stalnih i još toliko povremenih učesnika u diskusijama.

Organizatori : RUK i Muzej savremene umetnosti

10. maj, 12h,

konferencijska sala Muzej "25 maj", Beograd

Jednodnevna konferencija u organizaciji RUK-a:

UMETNOST JESTE POLITIKA

Impressum:

Izdavač: Radnici u kulturi
email: novineruk@gmail.com
<http://radniciukulturi.net>

Glavni urednik:
Branimir Stojanović

Urednici i urednice:
Vida Knežević, Svebor Midžić,
Darinka Pop-Mitić, Milica Tomic

Saradnici i saradnice na ovom broju:
Branislav Dimitrijević, Vida Knežević, Ivana Marjanović,
Andreja Mirić, Marko Milić, Svebor Midžić, Nebojša Milikić,
Dejan Sretenović, Branimir Stojanović, Milica Tomic, Zampa
di Leone

Fotografija:
Eduard Freudmann, Sascha Fülscher, Jovan Jakšić, Vladan
Jeremić, Vladimir Jerić, Milica Lopić, Navijač

Lektura:
Margita Joksimović

Dizajn i prelom:
Andreja Mirić

Hvala:

Aleksandru Boškoviću, Mileni Dragičević Šešić,
Zoranu Eriću, Nikoleti Marković, Borki Pavićević,
Jeleni Radić, Vladimir Tupanjcu, Jeleni Vesić,
Borutu Vildu

Štampa: Borba, Beograd

Tiraž: 3000

Beograd, april 2008. god

Članovi RUK-a su:

Ana Bežić, Aleksandar Bošković, Branislav Dimitrijević,
Milena Dragičević Šešić, Zoran Erić,
Vladan Jeremić, Vladimir Jerić, Vida Knežević, Kristian
Lukić, Ivana Marjanović, Nikoleta Marković, Svebor Midžić,
Marko Milić, Gordana Nikolić, Borka Pavićević, Darinka
Pop-Mitić, Jelena Radić, Milica Ružić, Dejan Sretenović,
Branimir Stojanović, Milica Tomic, Vladimir Tupanjac, Borut
Vild, Jelena Vesić

Za uključivanje u RUK molimo Vas prijavite se na mejling
listu: r-u-k@googlegroups.com

Grupa ruk konstataje da je uvedeno vanredno stanje u savremenoj umetnosti u Srbiji.